

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти другого року навчання
11-211.1 м групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми Початкова освіта
Матвєєва Тетяна Володимирівна
Керівник д.пед.н., професор Андрієвський Б.М.
Рецензент к.філолог.н., доцентка Валусєва І.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	9
1.1 Національно-культурні традиції українського народу як важливий чинник педагогічних орієнтирів.....	9
1.2. Сучасна фестивальна культура як форма репрезентації традицій українського народу.....	15
1.3. Національне виховання як складова загальнокультурної компетентності молодших школярів.....	22
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	29
2.1. Критерії, показники та рівні національної вихованості молодших школярів у сфері культурних традицій українського народу.....	29
2.2. Зміст і організація ознайомлення учнів початкової школи із традиціями українського народу.....	40
2.3. Аналіз результатів експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов ознайомлення учнів початкової школи із національно-культурними традиціями українського народу.....	68
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ	83
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності.....	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. Нинішня епоха розвитку суспільства характеризується значними реформуваннями в усіх сферах життєдіяльності людини.

Концепція Нової української школи як державний документ, що розроблений відповідно до Законів України «Про загальну середню освіту», визначає зміст освіти і передбачає її ґрунтовну перебудову. Головною метою системи освіти є формування компетентностей, необхідних для збереження національно-культурних традицій українського народу й успішної самореалізації особистості в сучасних умовах нашої держави.

Загальнолюдські цінності знайшли своє втілення у творах таких прогресивних представників українського народу як: Марко Вовчок, Борис Грінченко, Пантелеймон Куліш, Іван Нечуй-Левицький, Леся Українка, Іван Франко, Тарас Шевченко, які заклали підвалини національного виховання на Україні і зробили безцінний внесок в історію її розвитку.

Національне виховання базується на своєрідному світогляді народу і на цій основі формуються особистісні риси людини: національна свідомість, духовність, моральність, талановитість.

Головною метою національного виховання, що зазначена у Державній національній доктрині, є передавання дітям дорослими соціального досвіду, що ґрунтується на засадах родинного виховання, на ідеях і засобах народної педагогіки, наукової педагогічної думки, яка уособлює найкращі зразки мудрості українського народу.

Сучасне виховання має свої цінності, які формують сімейні, правові, трудові, художньо-естетичні, фізичні та екологічні культурні напрями, що розвивають індивідуальні задатки особистості. Все це забезпечує входження в систему суспільного буття і є одним із головних шляхів оздоровлення людських відносин.

Національне виховання учнів сучасної початкової школи носить відкритий характер і широкий простір для відродження і впровадження кращих культурних традицій українського народу в освітній процес. Виховання молодших школярів на національних культурних традиціях

українського народу необхідно здійснювати комплексно, тобто при взаємодії сім'ї, школи й громадських організацій, виходячи зі змісту й правильно підібраних форм, методів і прийомів освітньої роботи. Необхідним є урахування вікових і психофізіологічних особливостей учнів, а також орієнтування на такі загальнолюдські цінності, як толерантність і повага до рідної мови, сім'ї, культури та історії свого народу.

Правильно організована в початковій школі система національного виховання має ґрунтуватися на світогляді та філософії власного народу, на відродженні його нескінчених традицій, звичаїв, обрядів, ритуалів.

Наше дослідження спирається на праці відомих українських учених і діячів культури (О. Воропай, С. Килимник, М. Лисенко, М. Леонтович, В. Скуратівський, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). Запропоновані ними зміст, форми і методи не втратили своєї актуальності й творчо втілюються у проекти сучасної школи.

Ідея відродження національно-культурних традицій домінує у педагогічних працях В. Верховинця, Г. Довженок, С. Грици, А. Іваницького, Н. Савченко, В. Семеренського, О. Смоляка, П. Черемиського та ін.

Значну роль у нашому дослідженні відіграли практичні народознавчі матеріали, що орієнтують учителя на активізацію національної особистісної самореалізації учня (Е. Белкіна, О. Гайдамака, К. Крутій, О. Лобова, Н. Миропольська, Л. Масол, Г. Падалка, Е. Печерська, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Сердюк, Т. Слюсаренко, О. Уманець та ін.).

Зазначимо, що в час технічного прогресу та використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), у багатьох молодих українських сім'ях все менше звертаються до національно-культурних

традицій українського народу (родиною не співають народних пісень, не знають звичаїв, традицій, ритуалів та ін.). В процесі постійної трансформації життєдіяльності людей деякі обрядові дійства зникли, або видозмінилися, але зміст все-таки залишився.

Сьогодення як ніколи потребує відродження національних культурних традицій українського народу, що є не новою темою для сучасної педагогіки. В початковій школі постає необхідність формування національної свідомості молодших школярів, їхньої мовної культури, зацікавленості до звичаїв і традицій українців. У сучасних умовах рішення цієї проблеми вимагає нових підходів освітнього процесу щодо підтримки природного фактору існування українського фольклору.

Проведений аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить про необхідність постійного підвищення статусу українських традицій у національному вихованні учнів початкової школи, що й зумовило сформулювати тему магістерського дослідження **«Відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі».**

Предмет дослідження – педагогічні умови національного виховання учнів початкової школи в процесі відродження традицій українського народу.

Об'єкт дослідження – процес використання національно-культурних традицій українського народу в початковій школі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах науково-дослідницької теми кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти ХДУ. «Формування професійної компетенції кадрового потенціалу дошкільної та початкової освіти в системі суспільних трансформаційних процесів».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови відродження

національно-культурних традицій українського народу в початковій школі.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що відродження національно- культурних традицій українського народу в початковій школі буде більш ефективним за таких педагогічних умов:

1) ознайомлення молодших школярів з багатоаспектним змістом національно-культурних традицій українського народу;

2) комплексного підходу до національного виховання молодших школярів;

3) активності учнів початкової школи у сучасному конкурсному і фестивальному русі щодо традицій українського народу (на прикладі Херсонської області);

4) залучення батьків учнів початкової школи в процес проведення шкільних та позашкільних заходів.

Відповідно до мети й гіпотези дослідження визначено наступні **завдання**:

1. Дослідити стан розробленості проблеми дослідження у педагогічній теорії та практиці.

2. Розглянути сучасну національну культуру як форму репрезентації традицій українського народу на прикладі конкурсного та фестивального дитячого руху в Херсонській області.

3. Визначити критерії та виявити рівні сформованості національного виховання молодших школярів щодо традицій українського народу.

4. З'ясувати педагогічні умови, що забезпечать ефективність використання національно-культурних традицій українського народу в початковій школі.

5. Розробити методiku національного виховання учнів початкової школи з використанням українських традицій та зробити кількісний і

якісний аналіз результатів експериментального дослідження.

Для розв'язання поставлених у магістерській роботі завдань та перевірки гіпотези були використані наступні **методи**:

- *теоретичні*: вивчення стану проблеми у психолого-педагогічній та методичній літературі; теоретичний пошук (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення даних).

- *емпіричні*: цілеспрямовані та систематичні спостереження за освітнім процесом в початковій школі, що застосовувалися з метою обґрунтування педагогічних умов національного виховання молодших школярів; анкетування батьків; констатувальний, формувальний та контрольний експерименти; статистичний аналіз результатів проведеного дослідження, здійснений за допомогою кількісної обробки отриманих даних з метою доведення ефективності визначених педагогічних умов.

Наукова новизна й теоретична значущість дослідження полягають у тому, що обґрунтовано педагогічні умови національного виховання учнів початкової школи засобами українського музичного фольклору, розкрито сутність національного виховання молодших школярів в процесі відродження національних культурних традицій українського народу; ознайомлено молодших школярів із багатоаспектним змістом українських традицій.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що визначені педагогічні умови національного виховання учнівможуть бути реалізовані в освітньому процесі початкової школи, а також використані в системі підготовки та підвищення педагогічної майстерності вчителів і студентів.

Апробація результатів дослідження. Апробацію одержаних результатів здійснено шляхом їх оприлюднення на засіданнях кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету, у статтях «Сучасна дитяча фестивальна культура

Таврійського краю як форма репрезентації культурних традицій українського народу», що вийшли з друку в альманасі студентських наукових праць «Магістерські студії» Херсонського державного університету та «Національне виховання як складова загальнокультурної компетентності молодших школярів», що вийшла з друку в V збірці Міжнародної науково-практичної конференції «Study of modern problems of civilization».

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1 Національно-культурні традиції українського народу як важливий чинник педагогічних орієнтирів

Національно-культурні традиції українського народу в сучасних умовах вимагають нових підходів у контексті провідних думок (тенденцій), що розвиваються в освітньому процесі початкової школи, однією із яких є визначення виховного значення народної творчості в педагогічній культурі.

Дотримання національно-культурних традицій свого народу – це головна ознака духовної культури людини. Свідченням культурної витривалості й доцільності існування у світовому просторі родинних звичаїв, традицій, обрядів є духовна стійкість українського народу.

Професійна музична творчість С. Гулака-Артемівського та М. Лисенка (друга половина XIX століття) поклала початок національній традиції в театральному та вокальному жанрах.

У музичній педагогіці щодо освітньої ролі національної традиції працювали видатні українські корифеї – М. Вериківський, В. Верховинець, П. Козицький, Ф. Колесса, М. Лисенко, М. Леонтович, Б. Лятошинський, К. Стеценко, Л. Ревуцький та ін

Ми підтримуємо думку М. Стельмаховича про те, що «Педагогічні функції народних звичаїв настільки могутні в своїх виховних діях, що можемо з повним правом назвати родинну етнопедагогіку звичаєвою педагогікою.

Головна ж суть звичаєвої педагогіки полягає в тому, що вона виробляє таку надзвичайно важливу рису людини, як звичка» [62, с. 40 – 41].

Для збереження і передачі нащадкам найкращих надбань національно-культурних традицій українського народу необхідним, постає усвідомлення людьми соціально-історичних особливостей та закономірностей і функціонування українського фольклору.

У побуті і культурі кожного народу є багато явищ. Одним із самих найдавніших, яскравих і показових форм духовної культури народу виступають звичаї і традиції.

На основі аналізу науково-педагогічної літератури, в якій розкривається зміст понять «звичай», «традиція», «обряд» та ін., нами виділено ряд поглядів провідних науковців, педагогів, мистецтвознавців (О. Воропай, С. Килимник, А. Пономарьов, В. Скуратівський, М. Стельмахович, С. Стефанюк, М. Чернопиский та ін.), які констатують про те, що українські народні звичаї і традиції становлять у своєму розвитку довгий шлях художньо-образного освоєння навколишньої дійсності.

Звичаї і традиції народжуються разом із народом, передаються із роду до роду, і таким чином стають традиційними.

Звичай – це повсякденні усталені правила поведінки, що склалися історично, на основі людських стосунків, у результаті багаторазового здійснення одних і тих же дій та усвідомлення їх суспільної значущості, «загальноприйнятий порядок, правила, які здавна існують у громадському житті і побуті народу, суспільної групи і т. ін.» [54, с. 746].

За визначення Михайла Чернопиского «звичай» – це загальноприйняті способи поведінки особистості, які традиційно складаються у повсякденному житті та побуті народу, суспільної групи, колективу. Регламентації звичаю належать тільки до щоденної поведінки. Обряд виражає зв'язок суб'єкта з системою цінностей, що виділяє його в особливу форму поведінки, порівняно з щоденними діями» [66, с. 155].

На думку вченого, якщо порівняти «звичай» і «традицію», то можна зазначити, що «звичай» – поняття *видове*, а «традиція» – поняття *родове*. Часто термін «звичай» ототожнюють із терміном «традиція» або «обряд». І обряди, і звичаї він пов'язує «з діями, для яких характерні

стереотипність, повторюваність без змін. проте, кожна обрядова дія щось символізує (наприклад, засівання на Новий рік символізує майбутню сівбу й багатий урожай). Звичаї не мають символічного змісту. На практиці звичаї невіддільні від обрядів. Наприклад, традиційні зустрічі Нового року включають у себе такі обряди, як колядування, щедрування, посівання і т. ін. Усі вони злиті в єдиний Різдвяний обряд. На основі звичаїв формувалося звичаєве право [66, с. 155].

Також, «звичай» розглядається як форма поведінки, яка прийнята певною суспільною групою, яку ця група традиційно підтримує; регулює широку сферу суспільних справ, важливих для даної групи, що існують поза сферою дії писаних законів, моралі, релігії; порушення звичаїв приводить до негативної реакції з боку групи» [68, с. 471 – 472].

Звичай, як загально прийнятий порядок виник з появою людини (житло, харчування, одяг та ін.).

«На основі українських звичаїв склалось і діє народне звичаєве право – сукупність традиційних неписаних норм, якими регулюються стосунки та поведінка людей в різних ділянках виробничого, громадського й родинного співжиття. Таке право передавалось усно з покоління в покоління» [62, с. 38].

Унаслідуванні українським народом протягом багатьох віків звичаї важливі в сьогоденні і є доленосними для кожного українця. Дотримання звичаїв свого народу є ознакою духовної культури людини, тому одним із педагогічних орієнтирів у початковій школі виступає питання збереження, збагачення а також дотримання своїх національних звичаїв.

Класифікувати різнобарв'я звичаїв, обрядів, повір'їв, традицій дуже важко, тому ми погоджуємося із думкою С. Токарева про те, що «Що тільки не входить у звичаї календарного циклу! Свята й підготовка до них, марновірні заборони та магичні обряди, гадання й пророкування,

пости та урочисті трапези, ігри та розваги, процесії й маскаради, подарунки та обрядовий фольклор, клоунади й богослужіння, ритуальні вогні й ритуальне купання, культ святих і повір'я про нечисту силу. Багато веселого, здорового, але багато й варварського, шкідливого» [34, с. 3].

Традиція (лат. tradition – передавання) – генетичний механізм етнічної культури, який реалізується через звичай, обряди, технології і т. ін. Традиції – т успадковані від попередніх поколінь звичаї, знання, ідеї, уявлення, тобто сталі зразки, загальноприйняті норми соціальної поведінки, що історично склалися і були підтримувані громадською свідомістю [66, с. 373].

Педагогічне значення народних звичаїв, традицій та обрядів полягає в тому, що вони виступають як результат виховних зусиль народу протягом багатьох віків, і як незмінний виховний засіб. Система традицій кожного народу відтворює себе, свою духовну культуру, свій характер і психологію своїх дітей. Народні звичаї і традиції перебувають у нерозривній єдності.

На сучасному етапі, спостерігаючи за звичаями і традиціями українського народу, можна констатувати, що багато із них зазнали якісних змін. Як засвідчують науковці-фольклористи, яких, нажаль, не так багато, українські традиції живуть і розвиваються, особливо у сільській місцевості, хоча вже й не так широко, як в минулі роки. Фольклорні твори які передавалися від одного покоління до іншого природним шляхом (співи, танки, гра на музичних інструментах) зараз переживають занепад, що відчувається і в закладах загальноосвітніх шкіл.

Музичні фольклорні жанри змінюються, удосконалюються, набувають більш глибокого змісту та витонченої форми і звучать переважно в концертних залах або в телевізійних передачах.

Початковий етап виховання дітей на національно-культурних традиціях українського народу відображено в народній педагогіці, оскільки до появи наукової педагогіки освітні погляди передавалися переважно у вигляді життєвих правил і настанов.

Традиційна народна педагогіка базується на звичаях і традиціях народу, що є основою виховання дітей в сім'ї – це система прийнятих народом принципів, форм і методів, які передаються від покоління до покоління й ґрунтуються на духовно-моральних, соціальних і культурно-побутових та виховних засадах.

Аналізуючи етнопедагогічну та методичну літературу, можна стверджувати, що народна педагогіка знаходить своє відображення у всіх видах мистецтв, а також національно-культурних звичаях, традиціях і обрядах українського народу.

Як зазначають дослідження Алли Богуш «обрядами (або ритуалами) називають такі форми поведінки, що склалися історично, для яких характерні:

- 1) стереотипність, повторюваність без змін;
- 2) символічність(кожна обрядова пісня щось символізує)» [6, с. 126 – 127].

За визначенням С. Стефанюк «Обряд» означає порядок, ряд взаємопов'язаних дійств. У народних обрядах суспільство представлене індивідом, і навпаки: бо саме культура народу вимірюється через самореалізацію. «В обряді від зразка через творчість індивід прямує до ідеалу. Наявність емоцій народжує добродійство. Мрії про добродійство виражені в обрядових текстах, сценах, діях» [63, с. 13 – 14].

В. Даль у своєму словнику тлумачить обряд як «хазяйство, порядок и утройство в доме, обиход. Введенный законом или обычаем порядок в чем-либо; внешняя обстановка какого-либо действия условными околичностями; церемония, обык, законный порядок, чин» [7, с. 182].

У зв'язку із цим можна зазначити, що основи духовності закладаються в сім'ї, розвиваються у закладах дошкільної освіти, а потім продовжують реалізуватися в школі й повсякденному житті особистості.

Обряди – це символічні дієства, приурочені до відзначення найбільш важливих подій у житті людських гуртів, родин, окремих осіб, «сукупність установлених звичаєм дій, пов'язаних з побутовими традиціями або з виконанням релігійних настанов; ритуал, традиція, заведенція» [55, с. 419].

«Обряд» і «обрядовість» – це усвідомлення особистістю світорозуміння, спосіб відтворення знань через різні види діяльності: предметну, розумову, фізичну; здатність розв'язування ряду сучасних педагогічних задач, що лежать в основі концепції національної освіти і полягають у вихованні любові до рідної мови, народу, його культури.

С. Стефанюк зазначає, що «Обрядовість – це джерело формування народного світогляду; основа народної культури як вияв саморозвитку; засіб саморегуляції людського життя, умови для вияву духовної зрілості людини, система обрядів та зміст осмислення зрілості людини через обряд» [63, с. 15].

У молодшому шкільному віці елементарному розумінню різних мовних, музичних, пісенних та ритмічних засобів виразності, що формують уявлення про етнографічну карту сучасної України відіграють театралізовані обрядові дієства календарного циклу.

Таким чином, в початковій школі народна культурна спадщина потребує дбайливого ставлення і передачі досвіду майбутнім поколінням. Національно-культурні традиції українського народу виступають важливим чинником педагогічних орієнтирів, що віддзеркалюють емоційне спілкування, сприймання, переживання, усвідомлення, а також творче відтворювання, яке напрацьовано віками в системі виховання підрастаючого покоління.

1.2. Сучасна дитяча фестивальна культура як форма репрезентації культурних традицій українського народу (на прикладі Херсонської області)

Культура зберігає і утверджує національне існування народу. Культурні традиції українського народу тісно пов'язані із життям народу. Вони відображають культурний прогрес нації, підсилюють інтерес до фольклорних творів мистецтва, активно впливають на створення нових творчих запитів особистості, що є стимулом для розвитку нашої нації і держави.

У нашому дослідженні ми звернулися до такого сучасного масового явища збереження дитячого музичного та пісенного фольклору, як сучасна дитяча фестивальна культура (на прикладах Херсонської області).

Фестиваль – (від франц. festival, від лат. festivus – веселий, святковий) – це масове свято, що складається із досягнень різних видів мистецтв, об'єднаних єдиною програмою і назвою.

Відомий етнограф, письменник і засновник перших фольклорних фестивалів в Україні («Берегиня» – міжнародний фестиваль фольклору, дитячий фестиваль «Котилася торба» – дитячі народні ігри, фестиваль «Коляда» – новорічні та різдвяні свята, фестиваль автентичної пісні «Покуть» та ін.) В. Скуратівський зазначав, що поки будуть жити народні традиції, доти буде жити Україна, що саме завдяки фольклорним та музичним фестивалям «пощастило якоюсь мірою оживити затухаючі джерельця народної пісенної культури, виявити невідомих досі носіїв і популяризаторів й у такий спосіб збагатити фольклорну спадщину національним мелосом»[32, с. 2].

Він бажав щоб увесь український народ захопився ідеєю відродження звичаїв, обрядів, традицій рідної країни, що саме у колисковій пісні, з якої починається життя, у народних звичаях,

традиціях, обрядах і ритуалах «ще й досі хоч якоюсь мірою збереглася ота первісно закована генетична основа нації, що в силу історичних умов протягом багатьох століть цілеспрямовано й послідовно винищувалась і фізично, й духовно» [20, с. 83].

Фестиваль «Червона рута» в Україні, був першим. Мета – формування української національної музичної масової культури. Це були заходи мистецько-розважального характеру, програми яких склалися із музичного, пісенного, танцювального та інших народно-культурних мистецьких дійств. Преса писала: «30 років тому, 17–24 вересня 1989 року, в Чернівцях відбувся перший фестиваль української сучасної пісні та популярної музики «Червона рута». Свято української музики тривало під пильним контролем КДБ, міліції та Компартії. Втім, навіть пильна увага не завадила тому, що на пісенному святі прозвучав Гімн України і люди розгорнули синьо-жовті прапори». Фестиваль «Червона рута» став не просто культурною подією, це був вагомий поступ українців у здобутті незалежності Української держави [58].

В наш час фольклорні фестивалі – це багатопланові та багатогранні за змістом і масовістю заходи. Головне місце займають українські народні пісні, український фольклор, музика, танці, звичаї, традиції, обряди. З'являються новітні українські фольклорні композиції. Проведення таких заходів покликане виконувати роль рятувальника народно-мистецької традиції від професійних функцій до соціокультурних.

Серед традиційних масових заходів на Херсонщині є Всеукраїнський благодійний фестиваль народної творчості «Купальські зорі» (м. Гола Пристань), який включає конкурси фольклорних, вокальних, музичних і театральних колективів на обрядову тематику свята Івана Купала.

Збереження національних звичаїв і традицій у культурному просторі Херсонської області забезпечує розвиток творчого потенціалу підростаючого покоління.

Композитори України, в тому числі і Херсонщини (М. Безвуляк, А. Білецький, П. Дворський, В. Другальов, В. Плаксеев, І. Полевіков, М. Свидюк, А. Скуратівський, В. Телюк та ін.) пишуть популярні українські пісні для дітей і дорослих. Їхня творчість сприяє високій мовній культурі, духовному та інтелектуальному розвитку особистості.

Музику до Гімну Всеукраїнського дитячого фестивалю бандуристів «Таврійські зустрічі» написав А. Скуратівський, автором Гімну Всеукраїнського благодійного фестивалю народної творчості «Купальські зорі» та візиткою аматорського народного ансамблю народної пісні «Макітерка» виступає М. Безвуляк. Твори композиторів, які написані для простих людей, а саме пісні про рідні села, де вони живуть (Добропілля, Долматівка, Кардашинка, Гола Пристань та ін.) виконуються і передаються підростаючому поколінню.

Альбом вокальних творів «Сповідь серця» І. Полевікова нікого не залишить байдужим, тому що суттєву роль у процесі роботи над творами відіграли твори поетів-класиків української літератури: В. Сосюри Лесі Українки, І. Франка, Т. Шевченка та ін.

Наукові праці провідних вчених В. Давидюка, («Крокове колесо», «Фольклористичні зошити»), І. Мацієвського («Троїста музика»), а також сучасних науковців Г. Стельмащук («Українські народні головні убори»), А. Фурдичко («Становлення фольк-рокової культури в Україні») та ін., вражають простором думки, свободою вибору теми, яка через творчість індивіду прямує до ідеалу.

З метою розвитку і популяризації фольклорної творчості Таврійського краю, відродження і збереження національно-культурних українських традицій на Херсонщині проходять дитячі фестивалі-конкурси

(«Херсонський первоцвіт», «Весняні дзвіночки», конкурс вокалістів «Зорепад», міський фестиваль естрадної пісні «Кришталеві нотки», обласний фестиваль-конкурс малих вокальних форм, вокальних ансамблів та фольклорних колективів «Пісенна веселка Херсонщини», щорічний фестиваль «Таврійські передзвони». У рамках Всеукраїнського благодійного дитячого фестивалю у місті Скадовську проходить щорічний дитячий фестиваль «Чорноморські ігри», а в дитячому оздоровчому таборі «Чайка», у Лазурному (сmt), фестиваль «Таврійська чайка». В конкурсі беруть участь діти-вокалісти й танцювальні колективи.

Метою Всеукраїнського фестивалю дитячої сільської творчості «Золоте зернятко» (с. Залізний порт), символом якого є синичка, що тримає пшеничний колосок – це розкриття дитячих творчих талантів дітей, які живуть у сільській місцевості. «Унікальний в Україні фестиваль проводиться традиційно на березі Чорного моря у курортній зоні. Самодіяльні сільські дитячі колективи та окремі виконавці з усіх областей нашої країни презентують концертні програми та сольні виступи. Щорічно у фестивалі беруть участь до 400 дітей віком від 6 до 18 років. Фестиваль проводиться за рахунок благодійних внесків. Участь у ньому для дітей з незаможних сільських родин є повністю безкоштовною»[47, с. 414].

Свята за народними традиціями, які щорічно проходять в Херсонській області («Щедрий вечір, добрий вечір», «Душа Півдня», «Таврійська родина», «Українська масляна», цикл різдвяно-новорічних свят «Новорічне перевесло» та ін.) допомагають особистості соціалізуватися в суспільстві, вдосконалити свої артистичні здібності та вміння.

Приваблюють фестивалі народної інструментальної музики «Приінгулецька хвиля», а також творчі звіти колективів та солістів відділу народних інструментів «Весняний барвограй». Регіональний

фестиваль народної музики «Чумацький шлях» є одним із найкращих заходів народно-інструментальної музики, який проходить раз на два роки (м. Нова Каховка).

Дитячий фестиваль бандуристів «Таврійські зустрічі» не раз зачаровував слухачів своїм професійним виконавством. Метою цього видовища виступає популяризація бандурного мистецтва та кращих зразків української пісні.

Не можна обминути увагою фольклорний ансамбль «Кобза» (керівник гурту О. Яценко), який був створений для популяризації української народної музики. Репертуар цього гурту неодноразово виступав на конкурсах та фестивалях.

Яскравим та іскрометним виглядає регіональний фестиваль-конкурс авторських хореографічних творів «Верховинця степова криниця», який стимулює індивіда до розвиваючої діяльності.

Інноваційними культурно-мистецькими проектами на народній фольклорній основі виступають «Свято кабака, або Хелловін по-українськи»,

«Мистецька толока», «Рушник Херсонщині», «Моє село – Херсонщини частинка», кавуновий фестиваль «Солодке диво» (м. Гола Пристань), крім концертної програми включає дегустацію кавунів і динь, які вирощені на землях степової Херсонщини. Телевізійний фестиваль «Таврійська зірка», який захопив дітей своєю новою установкою (майстер-класи із провідними педагогами і музикантами в різних номінаціях: вокал, хореографія, музичне й театральне мистецтво), як ніколи полонили серця юних конкурсантів) та ін.

Основними завданнями Всеукраїнського фестивалю національних культур «Таврійська родина» (м. Генічеськ) є розвиток культурних традицій різних народностей, пропаганда народного мистецтва, фольклорних скарбів, виховання толерантності.

Отже, фестивальний рух вносить значний вклад в економічне і соціальне життя України. Проведення фестивалів зберігає єдиний культурний простір країни «в умовах масового скорочення гастрольної діяльності в нашій державі. Для сільських музичних колективів, установ додаткової освіти, в тому числі і для музичних шкіл – це нині чи не єдина можливість виступити за межами свого міста, району, села» [47, с. 425].

Аналіз результатів знайомства із сучасною дитячою фестивальною культурою, національним інструментальним, пісенним і танцювальним фольклором Херсонського регіону доводить, що українська народна пісня і фольклорна спадщина з її розмаїттям, нерозривно пов'язана з історією народу, його життям і національною свідомістю, а також із соціальним статусом.

Наше дослідження доводить, що національно-культурні традиції нашого народу потребують серйозної уваги. Тривожним є те, що сьогодні мистецькі дисципліни в початковій школі знаходяться в ізоляції. Все менше дітей співають і цікавляться вокально-хоровими видами мистецтва, різновидами фольклору і тільки позашкільна робота, а не школа є осередком народознавчої діяльності.

Вивчаючи проблему естетичного виховання учнів початкової школи засобами пісенного фольклору А. Владимірова пише: «Нажаль, на сучасному етапі з кожним роком скорочується перелік діючих учнівських, студентських і педагогічних творчих колективів у навчальних закладах системи освіти і науки України. Особливо це відчувається на Півдні України. Діти тягнуться до «супер нового мистецтва» не пізнавши й неусвідомивши зачину, коренів самого доступного, духовного, близького самому собі, тому проблема естетичного виховання учнів засобами національного пісенного фольклору в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи

лишається вивченою недостатньо і потребує додаткових наукових пошуків» [13, с. 33].

На основі аналізу результатів наукових пошуків вчених А. Гуменюка, Г. Довженок, А. Іваницького, М. та З. Лановик, Л. Масол, Е. Печерської, О. Ростовського, С. Садовенко, С. Стефанюк, В. Семеренського, П. Черемиського та ін., можемо констатувати, що відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі є нагальним питанням сьогодення.

У зв'язку із цим можна зазначити, що практичне заохочення учнів початкової школи до участі у відродженні й творенні загальнолюдських культурних надбань вимагає високої освіченості вчителів художньо-естетичного циклу та кропіткої підготовчої роботи.

Аналіз практики вчителів початкової школи щодо збереження фольклорної спадщини, звичаїв, традицій і обрядів українського народу налаштував нас привернути увагу до засобів масової інформації, широких кіл громадськості, щоб виявити самобутні автентичні та сучасні дитячі колективи, які посилюють вплив традиційної народної культури на становлення світогляду молодого покоління українців.

Отже, визначальними напрямками нашого дослідження є відродження і впровадження національно-культурних традицій українського народу (обрядів, народних звичаїв, традицій, свят) в освітній процес початкової школи, який в сучасних умовах є центром формування в учнів національної самосвідомості й основним складовим творчого мислення і соціальної відповідальності.

1.3. Національне виховання як складова загальнокультурної компетентності молодших школярів

Актуальною проблемою українського народу є збереження рідної мови, сімейних, родинних, державних звичаїв і традицій, а також

сакрального мистецтва, що становить код нації. Залучення молодших школярів до джерел національної історії та культури сприяє культурному і патріотичному вихованню, усвідомленню себе частинкою свого народу.

«Нація» – це історична спільнота людей, яка сформувалася на певній території і головними її компонентами виступають: рідна мова, релігія, економічні зв'язки, звичаї, обряди, традиції тощо. Кожна нація має свої цінності, які відповідають її духовному, економічному і соціальному рівню розвитку. Національні культури впливають одна на одну, але тяжіння до збереження своєї культури переважає.

Яскраві сторінки багатомірової історії національно-культурного, духовного та родинного виховання українського народу висвітлюється у творах Г. Ващенка, М. Грушевського, І. Огієнка, С. Русової, І. Франка, Т. Шевченка та ін.

Сучасна культура, що поєднує людство, заснована на загальнолюдських цінностях, русі захисту прав особистості, гуманізмі, творчому розвитку особистості, поширенні наукового знання і передових технологій, взаємозбагаченні національних культур, екологічному ставленні до життя й навколишнього середовища [48].

Еволюція ідей національної школи та національного виховання знайшла відображення у наукових працях І. Беха, О. Вишневецького, В. Гнатюка, П. Кононенка, В. Кузя, Ю. Руденка, Б. Ступарика, П. Щербань та ін.

«Національне виховання – це історично зумовлена і створена самим народом сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура націй, формується національна свідомість і досягається духовна єдність поколінь» [21. с. 229].

Національне виховання учнів в освітньому процесі початкової школи базується на загальнолюдських культурних надбаннях народу, «передбачає привласнення людиною тих цінностей, завдяки яким живе народ і завдяки яким нація вирізняється поміж інших», що і є складником суспільної педагогіки. Головна мета національного виховання – «прищепити дітям віру в українську ідею, в основі якої лежить служіння Україні, через набуття молодим поколінням соціального досвіду; успадкування духовних надбань українського народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду; виховання здатності зберігати свою національну ідентичність; досягнення високої культури міжнародних взаємин; розвиток духовних, фізично досконалих, різнобічно розвинених особистостей» [28, с. 568].

Інформація, яку діти отримують у ранньому віці (мова, народні пісні й танці, обряди, звичаї, традиції, свята та ін.) стає потребою і буде супроводжувати людину протягом всього життя людини.

Національний потенціал учнів початкової школи на сучасному етапі розгортається поступово. Головну роль в цьому напрямку відіграє оточення дитини: сім'я, заклади дошкільної освіти, заклади загальноосвітніх та позашкільних установ.

Ми поділяємо зазначену позицію української професорки А. Бойко про те, що національне виховання стосується всіх, хто живе на Україні, хоча поняття «український народ» і «народ України» не тотожні. Визначення «народ України» має ширше значення ніж «український народ», що виступає його визначальним структурним компонентом і об'єднує характерні риси кожної із народностей, які проживають на території української землі. Автор зазначає: «Виховання на традиціях потребує від педагога спеціальних знань, умінь і навичок для організації взаємодії між вчителем і учнями на рівні співробітництва.

Таким чином, виховання на традиціях розглядаємо як спеціально організований під керівництвом учителя процес, в якому вирішальна

роль належить самій дитині як унікальному неповторному суб'єкту цього процесу, його активній перетворюючій діяльності, самоосвіті, самовихованню, що веде до його «самозмін» і «саморуху» [59, с. 330 – 331].

Освітній процес у початковій школі та національно-культурні традиції українського народу необхідно розглядати як єдиний педагогічний процес. З одного боку – це урочна та позаурочна діяльність із учнями під керівництвом учителя, школи, батьків, з іншого – готовність молодших школярів сприйняти й здійснити поставлені учителями, батьками, школою виховні завдання.

Більшого часу займає робота сім'ї та школи, яка проходить у позаурочний час. Позаурочна діяльність – це вільний і творчий процес, у якому проявляються основні принципи національного виховання: гуманізм, демократизм, вплив родинного виховання, народність, самодіяльність молодших школярів.

Більшість учнів початкової школи не обізнані із народними традиціями і звичаями, святами календарного циклу, тому сучасна педагогічна практика націлена звернутися до джерел національного виховання – родинної педагогіки, на основі якої у дитини формується світогляд, смаки, ідеали, характер. Дитина набуває досвід.

Молодші школярі довіряють своєму вчителю, копіюють його манери та поведінку. В процесі педагогічного спілкування у них формуються моральні, естетичні риси характеру.

Акцентуючи увагу на роботі вчителя, В. Сухомлинський зауважує: «Мудрість влади людини над людиною, а тим більше дорослої людини над людиною – це велика творчість, глибоке серцеве проникнення в світ дитячих думок і відчуттів, це вміння розуміти мову дитинства, зберігати в собі краплю дитинства і в той же час не стати на одну дошку з дитиною по рівню розвитку» [64].

Етнопедагогічна компетентність учителя в процесі спілкування із учнями, вік яких характеризується неусвідомленою але доброю пам'яттю, залежить від того як і за якими національно-культурними напрямками буде проходити становлення національної свідомості дітей.

Компетентність – це динамічна комбінація знань, вмінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, яка визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [26].

Отже, *компетенція* – це задана соціальна норма до освітньої підготовки школяра, що забезпечить його продуктивну діяльність, а *компетентність* виступає особистісними якостями учня, який володіє невеликим досвідом і може його використовувати в заданій діяльності – (знання і дія в практиці).

Невід'ємною складовою функціональних компетентностей класного керівника й вчителів музичного та хореографічного мистецтва є різноплановість ведення урочної та позаурочної роботи.

На сучасному етапі позакласна робота та родинне виховання, що будується на національно-культурних традиціях українського народу є повільним процесом. Ми поділяємо зазначену позицію вченого М. Стельмаховича про те, що «батьки в українській родині повинні подбати, аби їхні діти сформувалися як високо свідомі українці, оскільки етнізація є національною цивілізацією та національною освітою, входом у світ життя й історичного досвіду українського народу, нації, а через них – і в сферу найпередовіших здобутків усього людства, в світову цивілізацію» [62, с. 100].

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить про те, що національні почуття в учнів початкової школи є результатом цілеспрямованого виховного впливу на дитину засобами українського мистецтва, виховної роботи сім'ї, школи та позашкільних закладів.

К. Ушинський зазначив, що «незважаючи на схожість педагогічних форм усіх європейських народів, у кожного з них своя особлива національна система виховання, своя особлива мета і свої особливі засоби здійснення цієї мети» [69, с. 54].

У виховному процесі залучення учнів до національно-культурної спадщини рідного народу, правильно підібрані зміст, форми, методи та прийоми організації педагогічної діяльності, спонукають дітей до свідомого регулювання своєї поведінки, зацікавленості, самовираження і самостійності. Саме тому перед учителем стоїть розв'язання вагомого питання щодо результативного сприймання, усвідомлення і засвоєння учнями етнопедагогічного матеріалу, фольклору, який буде сприяти розвитку емоційної сфери молодшого школяра і спонукати його до активної практичної творчої діяльності.

Український дитячий фольклор як цікавий, доступний і багатофункціональний виховний матеріал надає дитині перші відомості про себе, рідних, навколишнє природне середовище.

Науковий інтерес до народної педагогіки, фольклору пов'язаний з такими іменами як Г. Довженок, А. Іваницький, В. Скуратівський, М. Стельмахович, С. Стефанюк, В. Сухомлинський та ін.

Українська нація, одна із самих співучих у всьому світі, тому засвоєння учнями початкової школи народних пісень, танків, музичного фольклору тримається на природних даних й загальному зичного розвитку, що закладені генетично. Народне мистецтво є важливим чинником у формуванні духовного світу молодшого школяра. Головною освітньою функцією мистецьких дисциплін є сприймання і відтворення музичних образів, почуттів і переживань людини. Музика – це той своєрідний виражальний засіб, за допомогою якого дитина бачить і відчуває різноманіття навколишнього життя, багатство природи, картини людського буття. Все це справляє величезний вплив на людей,

викликаючи у молодших школярів емоційну реакцію-відповідь на почуте.

Українська пісня, як безмежне джерело національної культури, є суттєвою частиною як загальнонаціональної народної творчості так і дитячого фольклору що починається з колиски.

Ввійшла в побут українців не тільки українська народна пісня, що супроводжувала людину зранку до ранку (колискова, лірична, побутова, трудова та ін.), але й танцювальна пісня, яка гідно прикрасила не тільки побут української людини, але й українське оперне мистецтво, репертуар хореографічних колективів. Яскраві мотиви танцювальних пісень знаходимо і в образотворчому мистецтві. Досить назвати хоч би такі твори, як «Танцювала риба з раком» О. Кульчицької, «Ой під гаєм, гаєм», «Засвіт встали козаченьки», «Гопак», «Ой ходила дівчина бережком» А. Манастирського та інші [33].

Національне виховання в системі освіти реалізується з урахуванням освітнього, пізнавального, діяльнісного, дидактичного та методичного аспектів.

Освітній аспект реалізується на творчому діалозі учитель – учні, учні – учні, учні – батьки, який виступає засобом знань, навичок, свободи дії та самостійного вибору на основі колективної етичної та естетичної діяльності, яка здійснюється через обряд, обрядові дійства й традиції.

За визначенням М. Стельмаховича обрядовість поділяється на родинну та колективно-побутову, хоча це є одна система. Народна педагогіка відображається у мові, у міфах, легендах, казках та інших фольклорних жанрах. Обрядовість, як джерело формування народного світогляду й процес, що визначає біологічну та духовну зрілість особистості виступає одним із засобів народної педагогіки.

Зміст і характер національного виховання висвітлено в етнопедагогіці, козацькій педагогіці, етнопсихології, національній

філософії, народознавстві – і все це освітньо-пізнавальний аспект духовної діяльності певної спільноти.

Мета організаційно-діяльнісного аспекту – підготувати учнів до освітнього процесу з використанням інноваційних технологій, ідеєю яких є життєтворчість особистості (ознайомлення, сприймання і використання національних цінностей у різних життєвих ситуаціях).

Аналіз обрядового матеріалу визначає дидактичний аспект, структурними елементами якого виступають: слово, пісня, ігри, символи, обрядові дії, усна народна творчість, міфи, а також персонаж, що спрямовує особистість на ідеал і стимулює себе до проявлення у колективі.

Методичний аспект припускає крім відомих форм роботи із учнями (урок, свято, фестиваль, конкурс та ін.) свято-урок, на якому молодші школярі можуть послухати розповідь не тільки вчителя, але й запрошених гостей. Діти можуть знайомитися із різними українськими звичаями, обрядами, традиціями, здоровим способом життя тощо.

Таким чином, національне виховання учнів початкової школи засобами українського народного мистецтва передбачає усвідомлення дітьми своєї етнічної спільноти, національних духовних цінностей, відчуття своєї національної причетності до розбудови своєї рідної землі – України.

РОЗДІЛ 2

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

2.1. Критерії, показники та рівні національної вихованості молодших школярів у сфері культурних традицій українського народу (констатувальний експеримент)

Аналіз загальнодидактичної, психолого-педагогічної і методичної літератури з теми дослідження доводить важливість порушеного питання щодо вихованості молодших школярів у сфері культурних традицій українського народу. Національне виховання учнів в освітній роботі початкової школи є багатограним аспектом, що орієнтує особистість на інтелектуальне самовдосконалення.

Ми цілком поділяємо думку С. Стефанюк, яка констатує, що «національне виховання – це серцевина свідомості кожної нації, її інтелектуальний, культурний орієнтир, який не дає схибити індивідові, втратити почуття патріотизму, етики та естетики, чим славиться українська нація» [63, с. 7].

Для того, щоб перевірити сучасний стан національного виховання учнів в освітній роботі початкової школи в сфері культурних традицій українського народу, необхідно з'ясувати критерії, показники та рівні національної вихованості молодших школярів.

З цією метою було підготовлено й проведено констатувальний експеримент, який передбачав бесіди, опитування молодших школярів, аналіз змісту та характеру вияву їх музично-пісенної і танцювальної зацікавленості.

Програмою організації констатувального експерименту охоплено учнів 3 класу Херсонського НВК №56. В експерименті брали участь учні 3-х класів.

Учні 3-Г класу – експериментальний клас (ЕК), учні 3-Б класу – контрольний клас (КК).

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури дав нам підставу визначити критерії, показники та рівні національної вихованості молодших школярів у сфері культурних традицій українського народу. компоненти, критерії і показники

Аксіологічний параметр діагностики національної вихованості учнів у сфері культурних традицій українського народу акцентує педагогічну увагу на ставлення дітей до досвіду народу та його національних цінностей.

Важливе значення набуває *когнітивний параметр*, що пов'язаний із набуттям молодшими школярами необхідних знань щодо понять, уявлень, а також засвоєння, старанного ставлення й відображення національних духовних цінностей, обрядів тощо.

Національна вихованість засвідчує участь молодших школярів у творенні прекрасного на фольклорному матеріалі та його використанні. Саме тому важливо ураховувати *креативний параметр*. Його зміст у з'ясуванні того, якою є участь учнів – пасивною чи активною, репродуктивною чи творчою, індивідуальною чи колективною у сфері культурних традицій українського народу.

Отже, з метою діагностування національної вихованості учнів у сфері культурних традицій українського народу нами виділено такі показники, як *ставлення, засвоєння знань та використання* в освітньому процесі уроків-свят, обрядів і звичаїв.

Експериментальна робота передбачала визначення рівнів національної вихованості учнів у сфері культурних традицій українського народу із урахуванням критеріїв, зокрема таких: *ставлення* молодших школярів до культурних традицій українського народу; *знання* молодшими школярами культурних традицій українського народу; *освоєння* молодшими школярами культурних традицій українського народу.

Бесіди, усні опитування-тести й завдання із школярами проводилися в зрозумілій їм формі.

У нашому дослідженні відповідно до визначених критеріїв і показників використовувалися *початковий, середній, достатній і високий* рівні.

На *початковому рівні* в учнів виявляється нестійкий інтерес до культурних традицій українського народу, відсутнє прагнення до самостійного виконання завдання, техніка мовлення слабка. Зацікавленість у колективній діяльності носить переважно емоційний характер і виявляється інтуїтивно, залежно від об'єкта та змісту діяльності. Діти відчують значні труднощі під час оцінювання українських музичних творів і не вносять елементів творчості в практичні завдання.

Середній рівень передбачає сприймання молодшими школярами творів українського фольклору (обрядів, звичаїв, традицій українського народу), але вони не завжди розуміють змістову основу, тобто ті соціальні та особистісні значущі питання, що були визначені народом як необхідні речі в житті, праці та спілкуванні. Іноді проявляють байдужість, але про бачене учні висловлюються позитивно. Нестійка позитивна поведінка регулюється вимогами дорослих

Показниками *достатнього рівня* виступають знання й осмислення учнями тематичного змісту творів національної культури, розвинена здатність до емоційно-образного висловлювання почуттів та емоцій. Усвідомлюють роль і функції творів народної спадщини. У творчій діяльності проявляється позитивна активність, самостійність та настрої.

Вміють давати характеристику деяким традиціям обрядових свят, порівнюють їх із сучасними надбаннями українського народу. Узгоджують рухи з музичним супроводом.

Високий рівень

Учні логічно думають, сприймають і набувають національний досвід, самостійно виконують завдання, емоційно відтворюють персонажів, створюють етноситуації, використовуючи музичні фольклорні цінності. Вони виступають у зазначеному процесі не лише як споживачі національних цінностей, але й як учасники творчого процесу, що виявляють свідому потребу у використанні творів українського

музичного фольклору. У дітей добре розвинене мовлення і здатність до вираження емоційно-образних почуттів і настроїв. Учні вміють оцінювати як власну так і колективну діяльність однокласників.

Таким чином, окреслення критеріїв і рівнів готовності учнів до аналізу культурних традицій українського народу надають можливість провести констатувальний зріз нашого дослідження.

Перед проведенням експерименту для учнів початкової школи була розроблена низька тестів і запитань щодо їхньої освіченості в питаннях музичної культури та звичаїв українського народу. Батькам початкової школи було запропоновано анкетування з метою визначення їхньої національної свідомості у сфері музичних і культурних традицій українського народу.

Система тестів і запитань розроблялася з метою активізації освітньої та виховної позакласної роботи, як індивідуальної так і групової, в процесі формування національної вихованості молодших школярів у сфері музично-культурних традицій українського народу.

В процесі констатувального експерименту дослідження нами були поставлені наступні завдання:

1. Виявити зацікавленість молодших школярів щодо музично-культурних звичаїв, обрядів і традицій українського народу.

2. Визначити процентне співвідношення учнів із різним рівнем знань щодо національної вихованості молодших школярів у сфері культурних традицій українського народу.

У ході констатувального експерименту було зроблене наступне:

1. Проаналізовано освітню програму «Музичне мистецтво» в початковій школі.

2. Розроблені питання для бесіди із учителями та батьками в галузі музично-культурних звичаїв, обрядів і традицій українського народу.

4. Підібрано й розроблено ряд вікторин щодо українського народного мистецтва, підготовлено розробку національно-патріотичного

уроку з музичного мистецтва, запропоновано підготуватися до проведення народного свята «Купалочка-фортуна».

Проаналізувавши освітню програму «Музичне мистецтво» ми прийшли до наступних висновків:

Український музичний і пісенно-танцювальний дитячий фольклор як засіб національного виховання в освітньому процесі початкової школи реалізується на уроках музичного мистецтва та позакласній діяльності.

В результаті бесіди й аналізу роботи класного керівника та вчителів музичного й хореографічного мистецтва з'ясовано, що звертання в освітній роботі до звичаїв, обрядів і культурних традицій українського народу є фрагментарним, іноді зводиться до літературно-поетичних композицій або невеликого акценту на те, чи інше народне свято (колядування, щедрування, Пасха та ін.), що на наш погляд є головним недоліком.

Результати констатувального експерименту передбачали напрями роботи щодо національної вихованості молодших школярів у сфері культурних традицій українського народу, які лягли в основу експериментальної роботи.

Кожне запитання було математично опрацьоване у відсотковому співвідношенні.

Отже, для виявлення рівнів знань в учнів у сфері музично-культурних звичаїв, обрядів і традицій українського народу, учням були запропоновані бесіда-тестування і декілька завдань за темою нашого дослідження.

Молодші школярі відповідали на тести, у яких відповідь «а» відповідає високому рівню знань, а відповідь «б» і «в» – говорить про низький рівень.

1) Свято початку літа в обрядовій культурі українського народу називається:

- а) свято Шума;
- б) свято Івана Купала;
- в) свято Водохреща.

2) «На весняні квіточки, на маленькі діточки» – слова з української народної пісні:

- а) «Вийди, вийди, сонечко»;
- б) «Подоляночка»;
- в) «Ой є в лісі калина».

3) Веснянка – це:

- а) назва давніх обрядових пісень;
- б) назва райдуги після дощу;
- б) назва хвороби.

4) Хоровод – це:

- а) масовий хороводний танець;
- б) сольний танець;
- в) хіп-хоп.

5) Око, Грай, Тур – герої:

- а) українських мультфільмів;
- б) українських пісень;
- в) українських картин.

6) У пісні «Ой, заграйте, дударики» (сл. В. Панченка, муз. А.Філіпенка) «приємно танцювати...:

- а) ... в кептариках нових»;
- б) ...у сорочках нових»;
- в) ... в черевичках нових»;

7) Гімн – це:

- а) урочиста пісня;
- б) сигнальна пісня;
- в) хороводна пісня.

8) Починати вивчати національний пісенний фольклор доцільно з:

- а) народження;
- б) трьох років;
- в) семи років.

9) Старовинний український народний ляльковий театр

називається:

- а) вертеп;
- б) закличка;
- в) тетралогія.

10) Бувають денні, вечірні; для дівчаток, для хлопчиків:

- а) колискові пісні;
- б) трудові пісні;
- в) жартівливі пісні.

Відповідь «а» від загального числа відповідей обрали 28 % учнів, а відповіді «б» і «в» – 72%.

Аналізуючи відповіді молодших школярів на тести-запитання, можна зробити висновок, що рівень знань у сфері музично-культурних звичаїв, обрядів і традицій українського народу не високий, тому що більшість невірних відповідей більша ніж правильних (72%).

Учням були запропоновані запитання щодо українських обрядів, оберегів, виконання з родиною народних пісень, обізнаністю народних шумових і музичних інструментів.

Запитання №1.

Чи є у вашій сім'ї народні обереги?

Варіанти відповідей:

- а) так, у нашій сім'ї є народні обереги;
- б) я не знаю;

в) я не чув (не чула) про народні обереги, але мені цікаво про них дізнатися;

г) я знаю і люблю українські народні обереги.

Запитання №2.

Чи знаєте ви що таке обряд?

Варіанти відповідей:

а) думаю, що знаю але назвати не можу;

б) так, я знаю, що таке обряд;

в) ні, я нічого не чув (чула) про обряд.

г) не знаю.

Запитання №3

Чи співають народні пісені у вашій родині?

Варіанти відповідей:

а) так;

б) ні.

Запитання №4.

Які українські народні інструменти вам відомі?

За варіантами відповідей:

а) духові;

б) шумові;

в) музичні;

г) сигнальні.

Запитання №1 зацікавило учнів. Після розповіді про українські народні обереги була помічена жвавість дітей. Учні із захватом почали пригадувати і розповідати про обереги які є у них дома або у бабусь і дідусів.

На запитання «Чи є у вашій сім'ї народні обереги?» були отримані такі відповіді:

- так, у нашій сім'ї є народні обереги – 20%;

- я не знаю – 10%;

- я не чув (не чула) про народні обереги, але мені цікаво про них дізнатися – 50%;

- я знаю і люблю українські народні обереги – 20%.

Друге запитання звучало так: «Чи знаєте ви що таке обряд?»

Варіанти відповідей дітей були такими:

- думаю що знаю, але назвати не можу – 35%;

- так, я знаю що таке обряд – 15%;

- ні, я нічого не чув (чула) про обряд – 25%;

- не знаю – 25%.

Більшість учнів не змогли розкрити значення слова «обряд» – це 85 %, і лише 15% молодших школярів спробували дати відповідь і навели приклади.

На запитання №3 «Чи співають народні пісні у вашій родині?» 94% учнів дали відповідь «Ні». З'ясувалося, що в основному співають ті батьки, чия робота торкається професійної музичної або педагогічної діяльності.

Варіанти відповідей:

- так – 6%;

- ні – 94%.

На запитання №4 «Які українські народні інструменти вам відомі?»

За варіантами відповідей:

- духові – 30%;

- шумові – 30%;

- музичні – 40%;

- сигнальні – 0%.

Як з'ясувалося, всі учні бажають грати на музичних інструментах, але, на жаль, вони не знають назви українських народних інструментів, не говорячи про їхній вигляд і звучання.

Школярами були названі: балалайка, гітара, дудочка, барабан, кобза, скрипка, бандура, гармошка, піаніно...і все!!!

Дана ситуація складна і не повинна нехтуватися в освітньому процесі початкової школи. Учні зобов'язані дізнаватися про історію свого народу, звичаї, традиції, обереги, обряди та інше культурне та мистецьке надбання. І головне – підростаюче покоління мусить усвідомлювати, що вони є носіями багатой спадщини свого народу і несуть за це відповідальність.

Аналіз отриманих результатів констатувального експерименту дозволив визначити, рівні національної вихованості молодших школярів у сфері культурних традицій українського народу знань учнів **3 – Г класу (ЕК)** нижче від **3 – Б класу (КК)** (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Рівні національної вихованості молодших школярів у сфері культурних традицій українського народу (констатувальний експеримент)

Рівні	3 – Г (ЕК)	3 – Б (КК)
Високий	9%	10%
Достатній	12%	10%
Середній	27%	30%
Низький	52%	50%
	100%	100%

Узагальнюючи, можна констатувати, в процесі ставлення, знань та освоєння щодо музично-культурних традицій українського народу, 52% учнів експериментального класу і 50% контрольного класу мають низький рівень 12% школярів контрольного класу і 10% контрольного класу – середній рівень, 12% і 10% учнів знаходяться на достатньому рівні, й 9% експериментального класу та 10% учнів контрольного класу початкової школи віднесено до високо рівня.

Педагогічний досвід переконує, що процес національної вихованості молодших школярів у сфері культурних традицій українського народу вимагає від учителя:

- формувати у дітей мовну і духовну культуру, національну свідомість, любов до свого народу й рідної землі;
- виховувати повагу до державної символіки України;
- прищеплювати шанобливе ставлення до культури, звичаїв, обрядів, традицій України;
- розвивати індивідуальні здібності молодших школярів та ін.

У наукових дослідженнях А. Іваницького, Л. Гавриленко, Г. Довженок Л. Масол, О. Ростовського, С. Стефанюк, Г. Хоткевича та ін. розкривається питання доцільності використання методів організації: заохочення, похвали і зауважень у стадіях прямого позитивного підсилення діяльності, а також внутрішньої підсвідомої мотивації у сфері культурних традицій українського народу.

В процесі констатувального експерименту була досліджена ефективність сучасної практики національної вихованості молодших школярів у сфері культурних традицій українського народу як на уроках такі в позакласній роботі.

Опитування учителів початкової школи дозволили зробити висновки та виділити найбільш характерні *проблеми*, що пов'язані з національним вихованням молодших школярів:

- відбираючи народознавчий матеріал для використання на уроках-святах і позакласній діяльності вчителі орієнтуються переважно на власний художньо-естетичний смак;
- більшість учителів не вміють ілюструвати твори музичного та пісенно-танцювального фольклору.

Результати опитування вчителів початкових класів засвідчили велику розмаїтість поглядів з цього питання. Так, 80% учителів не змогли одразу пригадати національні традиційні обрядові свята

календарного циклу, назвати традиції рідного краю, заспівати колискову пісню, тому зроблено висновок, що лише 15% учителів початкової школи пригадали колядки, щедрівки, заклички та колискові твори і 5% змогли одразу відтворити музично-пісенний матеріал.

Можна констатувати, що значна частина вчителів початкових класів недостатньо підготовлена до відтворення в освітньому процесі національного музичного та пісенно-танцювального фольклору. Це свідчить про те, що тема дослідження є актуальною і потребує подальшої розробки.

Зазначене переконує в необхідності обґрунтування педагогічних умов щодо ознайомлення учнів із звичаями, обрядами, святами і традиціями українського народу, потрібних для забезпечення ефективного формування національної вихованості учнів в освітньо-виховному процесі початкової школи.

2.2. Зміст і організація ознайомлення учнів початкової школи із традиціями українського народу

Відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі окреслює вирішення важливих завдань, пов'язаних із формуванням національної свідомості та соціальної відповідальності організації молодших школярів. Результати констатувального експерименту засвідчили, що сучасна освітньо-виховна практика не забезпечує необхідних умов для успішного вирішення вказаних завдань.

Здійснений нами аналіз наявної ситуації спонукав нас до визначення та теоретичного обґрунтування педагогічних умов, необхідних для успішного здійснення національного виховання молодших школярів засобами уроків-свят, позакласних заходів із

використанням календарної обрядовості, традицій і звичаїв українського народу.

Науково-педагогічні роздуми вчених (Л. Артюх, В. Горленко, Т. Косміна, О. Курочкін, С. Мишанич, В. Наулко, Т. Ніколаєва, А. Пономарьов, В. Скуратівський, М. Струнка та ін.) свідчать, що «найстійкіше зберігаються етноспецифічні риси у сфері духовної культури – мові, звичаях правових нормах, обрядовості, різних видах мистецтва і народної творчості, віруваннях.

Тенденції розвитку духовної культури на сучасному етапі визначається трьома напрямками: формуванням загальних рис духовної спільності; виявленням особливостей духовної культури за відповідними історико-етнографічними регіонами; збереженням специфічних рис культури окремих народів» [45, с. 271].

Зазначені педагогічні умови щодо відродження національно-культурних традицій українського народу вимагають експериментальної перевірки та підтвердження своєї ефективності у процесі національного виховання учнів початкової школи.

У зв'язку із цим нами було прийнято рішення щодо проведення формувального експерименту. Для цього необхідно визначити його зміст, забезпечити перевірку ефективності педагогічних умов щодо відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі та визначити висновки щодо доцільності їх упровадження в освітній процес.

Формувальний експеримент передбачає декілька етапів роботи, кожний із яких має відповідний зміст і характерні організаційні особливості.

Необхідність *підготовчого етапу формувального експерименту*. зумовлена тим, що педагогічні умови національного виховання молодших школярів у сфері національно-культурних традицій українського народу було обґрунтовано на теоретичному рівні.

Для практичної реалізації в освітньому процесі початкової школи національно-культурних традицій українського народу, потрібно було здійснити підготовчу роботу, зміст якої передбачав розробку методичних матеріалів щодо проведення уроків із музичного і хореографічного мистецтва, краєзнавчих уроків-свят, усних журналів, конкурсів, народознавчих заходів у позакласній виховній роботі.

Ураховавши вищесказане, ми визначили завдання підготовчого етапу формувального експерименту:

- розробити методичні матеріали щодо відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі;
- ознайомити учнів початкової школи із особливостями проведення українських обрядів, звичаїв, традицій у позакласній роботі.

Формувальний експеримент передбачав використання наступних методів:

- наочні методи: показ предметів, малюнків, способів дій (хороводи, інсценування, гра на музичних інструментах та ін.), спостереження, ознайомлення з матеріалами народної творчості;
- словесні методи: бесіда, пояснення, народні оповідки (казки, легенди, небилиці, бувальщини), народна пісенно-танцювальна діяльність, повчальна творчість (прислів'я, заклички, заповіді, мирилки, притчі, правила);
- ігрові методи: драматизація, імпровізація, інсценування, народні ігри та ін.

Застосування цих методів зумовлено необхідністю отримання об'єктивної наукової інформації, яка засвідчить про властивий учням рівень національної вихованості у сфері національно-культурних традицій українського народу, які відбулися завдяки впровадженню на практиці запропонованих педагогічних умов.

Згідно із завданнями підготовчого етапу формувального експерименту важливим було опрацювати та порівняти рівні

національної вихованості учнів початкової школи, які залучалися до експерименту. Для цього ми виділили дві групи учнів – контрольну та експериментальну. Отримані на початку формуального експерименту дані засвідчили, що учні, віднесені до контрольної та експериментальної груп, не мали суттєвої різниці щодо якісних і кількісних показників національної вихованості у сфері відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі.

Більшість учнів мала низький рівень зазначеної підготовки. Так, 52% молодших школярів, віднесених до експериментальної групи, та 50% учнів з контрольної групи засвідчили показники низького рівня національної вихованості молодших школярів у сфері культурних традицій українського народу. Вони не виявляли зацікавленості до народної творчості, мали поверхові уявлення щодо народних обрядів, звичаїв, традицій. Переважно їх цікавили лише рухливі народні ігри, але оцінити їхнє призначення вони не могли.

27,0% учнів із експериментальної групи та 30% учнів з контрольної групи продемонстрували середній рівень зазначеної підготовки. Зазначимо, що в кількісному вимірі учні з експериментальної та контрольної груп відрізнялися лише на 0,03%. За якісними показниками їм було властиве емоційне сприймання фольклорного матеріалу, зацікавлене ставлення до відтворення елементарних ритмічних рисунків на музичних інструментах.

Достатній рівень показав наступні показники рівнів: у контрольному класі – 10%, а в експериментальному – 12%. Учні цього рівня демонструють уміння аналізувати і відзначати тематичний зміст пісень, танців, ігор; у них розвинена здатність до уявлення відповідних музичних характерів і запропонованих образів за допомогою міміки, пантоміми та ін.

На підготовчому етапі формуального експерименту вдалося з'ясувати, що лише 9% учнів з експериментальної групи та 10% з

контрольної групи відповідали показникам високого рівня національної вихованості у сфері культурних традицій українського народу. На жаль, кількість учнів цього рівня, як в експериментальній так і в контрольній групах була незначною. Проте вони засвідчили, що в початковій школі можна досягати високих показників щодо ставлення, пізнання та освоєння етномузичних цінностей. Учні, які відповідали високим показникам, виявляли свідому потребу до творів українського фольклору, демонстрували глибокі знання у цій сфері народної культури, засвідчили вміння творчо освоювати та виконувати народні пісні й танці, брати участь у запропонованих учителем національних дійств (обрядів, звичаїв, традицій).

Таким чином, вивчення стану підготовки молодших школярів, залучених до експериментальної та контрольної груп, дозволило зробити висновок щодо відсутності між ними помітної різниці. В обох класах домінували учні з низьким рівнем національної вихованості, й лише незначна частина молодших школярів мала можливість продемонструвати кращі результати у взаємодії з джерелами українського фольклору.

За таких обставин важливого значення набувають педагогічні дії, які б суттєво змінили наявну ситуацію та покращили якісні та кількісні показники національної вихованості молодших школярів у сфері відродження культурних традицій українського народу.

Народна практична педагогіка приділяє велику увагу українським обрядам, звичаям, традиціям, національним святкам, урокам-святкам. Це колективні форми національного виховання підростаючого покоління, тому в початковій школі доцільно проводити цілий ряд свят, що розкривають багатогранні аспекти збереження української культури. Українські свята, як світські так і народні, переважно пов'язані із порами року та народним календарем.

Зимовий цикл передбачає ознайомлення із такими обрядовими святами як Андрія Первозванного (13 грудня), Миколи Чудотворця (19 грудня), Святий вечір (6 січня), Різдво(7 січня), Маланки та Василя (13-14 січня), Водохреща(19 січня), Стрітєння (15 лютого).

Так звучать слова відомої колядки:

Та прийдуть до тебе

Три празники в гості:

Що перший же празник –

Святе Рожество,

А другий же празник –

Святого Василя,

А третій же празник –

Святе Водохреще...

Весняний цикл складається із багатьох свят, серед яких можна виділити: Свято Явдохи (зустріч Весни, шанування Сонця), свято Теплого Олекси (особливості козацького виховання, знайомство з українськими народними інструментами), Свято Чистий Четвер із своїми традиціями наведення порядку в домівці, на подвір'ї тощо.

Наприклад:

Вже ж весна воскресла, –

Що ж ти нам принесла?

– Принесла вам росу,

Дівочьку красу!

Літній цикл передбачає розучування пісень про рослинний світ, конкурси на плетіння вінків, збирання букетів та ін. (Свято «Зелена неділя», свято Івана Купала, свято Петра й Павла та ін.).

Прикладом до свята Івана Купала можуть служити слова пісні:

Вийди, вийди, Фортуно,

До нашого Лада – гай!

Подаруй віночка нам,

Подаруй віночка нам!
 Ой, Купало-Купалочка,
 Віночка подай,
 Віночка подай!

Осіній цикл багатий на такі відомі українські свята, як Свято Луки, Свято Покрова, Свято Михайла, Пилипівка та ін.

Встала в небі зоря вечорова
 та й за руки веде зорченят...
 Будь здорова,
 козацька Покрово! —
 найдивніше з осінніх свят

(Володимир Коломієць) [9].

Кожне із цих свят має свої традиції, за допомогою яких молодші школярі в різних формах (конкурси, уроки-свята, уроки-бесіди, уроки-роздуми, виставки, вікторини, драматизації, інсценування та ін.), через мотиваційну діяльність, через поєднання нового і старого обрядового матеріалу, через відтворення за взірцем учителя обрядової діяльності, через пошукову творчу роботу і відчуття позитивного результату в учнів початкової школи примножується добропорядність, добродійність, гуманність, власна гідність і неповторність.

Виховну роботу з дітьми можна здійснювати також на основі ігрового та позаігрового фольклору. Характерною особливістю народних ігор є навчальний і повчальний зміст. Знахідкою для учнів і вчителів початкової школи є збірка В. Верховинця «Весняночка», репертуар якої побудований на основі фольклорного матеріалу, творів самого Василя Верховинця та «кращих зразків заново переосмисленої музично-ігрової дитячої літератури своїх сучасників. Усі різноматичні ігри, вміщені до збірки, об'єднує одна загальна риса: вони покликані у привабливій, доступній формі всебічно розвивати дитвору, спрямовувати у бажане русло формування дитячого світогляду» [8, с. 6].

Молодші школярі швидко запам'ятовують і використовують спотиканки, лічилки, прислів'я, загадки, які вчать думати й говорити і швидко, і мудро, і лаконічно.

Спотиканки

Раз – дрова,

Два – дрова,

Три – дрова.

*

Прокіп нарвав кропу.

*

Дрова рубали два дроворуби.

Лічилки

Покотило, покотило,

По дорозі волочило

Сонце, місяць і зірки

На кілочку вийдеш ти.

Котилася торба

З високого горба.

А в тій торбі

Хліб-паляниця,

Хто не заховався,

Той буде жмуриться.

Загадки

Золотий пішов,

А срібний прийшов.

(Сонце і місяць)

*

Сімсот соколят

На одній подушці сплять.

(Соняшник)

Всім відомі заклички, примовки («Іди, іди дощику», «Вийди, вийди, сонечко», «Зозуле рябенька» та ін.), допомагають учням розвивати своє мовлення, набуваються вміння образно описати той чи інший предмет, надати йому емоційно-яскраву характеристику.

Прищеплення інтересу в учнів до участі в українських обрядах, традиціях, святах налаштовує вчителів до проведення днів запитань і відповідей, уроків-вікторин, зустрічей із талановитими людьми рідного краю та ін.

Алгоритм проведення таких заходів може мати наступний вид:

План проведення такого вечора може мати такий вигляд:

- Вступне слово вчителя.
- Питання учнів, (які були заготовлені й представлені учителю заздалегідь) та відповіді вчителя.
- Практична частина (проведення народної гри, розучування обряду).
- Узагальнення.

Українська етнопедагогіка як національно-виховна система, що єднає в собі народне, національне й загальнолюдське минулого й сьогодення, є надійною основою української освіти, яка заохочує молоде покоління до національно-духовного відродження та відтворення скарбів людської творчості.

Значення *основного етапу формувального експерименту* полягало в тому, щоб визначені й обґрунтовані на теоретичному рівні педагогічні умови щодо ознайомлення учнів початкової школи із традиціями українського народу отримали втілення на практиці.

Для цього була потрібна відповідна участь вчителів початкової школи, спрямована на досягнення мети, завдань і принципів національного виховання учнів засобами обрядів, звичаїв, традицій українського народу в початковій школі. До таких педагогічних дій було

віднесено проведення уроків музичного мистецтва та хореографії, позакласних виховних заходів.

Ми зазначаємо, що під час основного етапу формувального експерименту важливо було забезпечити системне вирішення вказаних питань.

Відродження національно-культурних традицій українського народу в позакласній роботі початкової школи розраховано на весь період навчання і тому передбачає поступове залучення учнів до народного мистецтва на матеріалі етнопісенної та хореографічної культури.

В процесі основного етапу формувального експерименту вчителі початкової школи проводили індивідуальні та групові заняття зі сценічного мовлення, пластики, постановки голосу. Знайомили дітей із багатоаспектним змістом українського фольклору.

Учням були запропоновані цікаві народні казки, байки, усмішки, розповіді про народне мистецтво, народні ігри, ігри-пісні, театралізовані мініатюри, обряди, вокальні вправи, привітання, слухання і виконання народних пісень, їхня інсценізація. Педагогічні дії мали естетико-виховний напрям і відбувалися на основі активного практичного використання творів фольклору.

Для цього учням пропонувалися вікторини, звукозаписи пісень, аудіо-записи фольклорних концертів, обрядів. Було рекомендовано переглянути фольклорні телепередачі, фестивалі, кінофільми за мотивами фольклору тощо.

Водночас систематизувалися знання молодших школярів про свята та обряди календарно-обрядового циклу українського народу.

Розкриваючи тематику народних свят, перед уроками дітям надається змога самостійно знайти цікаву інформацію про назву свята, його походження і проведення, провести бесіду з батьками,

поцікавитися які вони знають народні пісні, танці, картини, ігри, обряди, попросити занотувати інформацію або намалювати.

Школярам також пропонувалося завдання: «Знайти в Інтернеті записи виступів народних митців, які відрізняються своєю оригінальністю і неповторністю та ін.

Наприклад, свято «Купалочка-Фортуна», можна провести у формі екскурсії-відпочинку на природі, з діями, притаманними цьому обряду (плетіння віночків, купальські ігри, водіння хороводів, ворожіння та ін.)

Для успішної передачі учням необхідних знань про свій родовід, спочатку розкриваються поняття «рід», «родина», «рідня», «родовідне дерево» В процесі розкриття теми, спонукає кожного учня до пошуку родинних відносин, запиту свят, традицій, звичаїв своєї сім'ї.

Для практичного втілення зазначених форм роботи необхідним було розучувати матеріал за допомогою уроків музичного та хореографічного мистецтва, а також в позакласний час.

Особливість уроків-свят, виховних фольклорних заходів, полягає в тому, що їх сценарій, зміст та організаційна форма тісно перепліталися з народнопісенною творчістю.

Наприклад, педагогічний задум уроку «Жнивварські пісні» полягав у тому, щоб поповнити знання учнів про жанр трудових пісень – жнивварських, щоб формувати в учнів естетичний смак і залучити їх, незалежно від музичних здібностей, до активної ритмічної діяльності в процесі розучування української народної пісні «Вийшли в поле косарі». Необхідним постає питання до пізнання світу, прагнення зберегти народні традиції, виховувати повагу до праці та до народної пісні. З цією метою були реалізовані художньо-педагогічні завдання, спрямовані на формування музичної культури у виконанні народних пісень, розвиток музично-слухових уявлень, здатності до якісного звукоутворення, витонченості рухів відповідно до музики.

Як дидактичний матеріал використовувались фонозапис, магнітофон, колосся пшениці та жита, плакат синонімічних пар слів, малюнки до легенди «Святий Петро за плугом ходить».

Лінія знань передбачала хорове музикування, солоспів, спів в ансамблі, прийоми канону, здібність цілісного сприймання твору, розвиток творчої уяви при сприйманні музики, ознайомлення з творами українського музичного мистецтва.

Інформаційно-методичним забезпеченням уроку служило слухання української народної пісні «Женчикок-бренчикок» у виконанні вчителя, а також запис Херсонської музичної групи «Степ» – «Жнива».

Після визначення теми уроку вчитель задає дітям навідні запитання: «Із чого у вас починається день?» (сніданок), «Яку їжу ми їмо кожного дня і вона нам не набридає?» (хліб), «Так чим багата хата?» (хлібом і родиною). «А як той хліб їсти?» (за столом гуртом). «А де його взяти?» (посіяти в полі).

А тепер визначте «дорогу» Хліба до вашого столу. Пригадайте, що треба зробити, щоб Хліб з'явився вдома на столі? (відповіді дітей)

Учитель: Сьогодні ми з вами відправляємося на ниву, де колоситься життя народу – хліб і поринемо в далечінь віків. З собою, як завжди, ми візьмемо пісню, а також колоски жита та пшениці.

За кожную правильну відповідь учні отримують колоски, якими заповнюють зроблені руками дітей, розфарбовані глечики для квітів.

Повчальним фольклорним матеріалом є розповідь про похід на «жита» чи на «ниви», учні дізнаються, що це дуже урочисте й стародавнє свято: це Гімн Сонцю, шанування польових духів, закликання погоди, вигнання нечисті, шанування покійників.

Перед сходом сонця вирушав похід – хода населення села, щоб зустріти сонечко на ниві йшли усі: і дорослі, і малі. Музики грали, діти йшли попереду: били, калатали, дзвонили, здіймали неймовірний галас. Це продовжувалося до появи перших сонячних променів. Лише

блиснуть перші промені сонця, як гамір утихає, всі вмить стають навколішки й з простягненими руками до сонця могутньо співають:

За допомогою заклички «Виглянь, виглянь сонечко», школярі визначають величальні мотиви, які звучать у зажинкових піснях, коли починається польова робота, а також у піснях, що звучать під час збору врожаю.

Легенда «Святий Петро за плугом ходить» знайомить учнів із фольклорним матеріалом Таврійського краю. Дослідник Херсонського краю Бассараба записав у Таврійській губернії цікаву легенду, як Бог із Петром людей парували. Ця легенда пов'язана із жнивими.

Завдання, що пов'язані із слуханням і виконанням жнивварських пісень, змушують дітей мислити, тому що трудові пісні були не завжди веселими. «Женчики» прокидалися удосвіта, клепали коси, зі сходом сонця вози поспішали на ниви, випереджаючи один одного, тому що кожний, хто зустрічався на шляху, гукав женчикам: «Боже, помагай!» Це привітання вважалось приємним, і навіть магичним.

Закінчилися жнива, починаються обжинки. Молодь влаштовує забави, звучать мотиви обжинкових пісень, в них задоволення, бадьорість, оптимізм.

Завдання: Послухайте сучасну пісню Херсонської групи «Степ» – «Жнива» і виконайте завдання: підберіть до прослуханої пісні синонімічні пари і скажіть, який звучить мотив, а саме – зажинкових, жнивварських чи обжинкових пісень. Підбір вірних синонімічних пар, охарактеризує зміст пісні:

Сердито	Розважливо
Щасливо	Пусто
Спокійно	Дратівливо
Безлюдно	Радісно

Тестування:

Як називаються жнивварські пісні:

- а). зажинкові;
- б) піджинкові;
- в). обжинкові;
- г). дожинкові.

Вийшли в поле:

- а). козаки;
- б) скрипалі;
- в). хлопчики;
- г). косарі.

Мотив – це:

- а). рух;
- б) наспів;
- в). мелодія;

Як називається українська народна пісня, в якій є слова: «Хлопцям та дівчаткам пиріжечки з маком»:

- а). «Котився снопочок»;
- б) «Як діждали літа»;
- в) «Два півники».

Зазначимо, що під час основного етапу формувального експерименту були використані народні пісні, ритмічні вправи, підбір синонімічних пар, тести, легенди, малі форми фольклору, запитальники, пластичні етюди.

Суттєву роль відіграють фольклорні заходи (свята, обряди, традиції), які готуються і проходять у позакласній роботі. Використовуючи можливості позакласної виховної роботи, вчителі повинні ретельно аналізувати досягнення колективу і кожного школяра.

Знайомство з майстрами фольклорного мистецтва може проходити у формі майстер-класів. Учні початкової школи повинні усвідомлювати, що історія народу – це історія кожної людини.

За таких обставин початкова школа набуває досвіду стимулювання, підтримки та розвитку національної активності учнів, їхньої підготовки до самостійного сприймання, осмислення, а також практичного використання національно-культурних традицій українського народу.

Позакласна виховна робота не має регламентації щодо змісту, форм і методів залучення молодших школярів до відродження національно-культурних традицій українського народу. Визначальними чинниками у процесі її організації є інтереси, орієнтації та потреба учнів в її реалізації. Саме тому у процесі формувального експерименту було враховано духовні запити молодших школярів щодо їх залучення до народних обрядів, святкових ранків, музичної та пісенно-танцювальної культури минулого і сьогодення. Учителі початкової школи повинні залучати дітей до народознавчого матеріалу та обов'язково враховувати пізнавальні, дидактичні та методичні аспекти.

Розглядаючи цю точку зору, С. Степанюк підкреслює, що організацію народознавчої роботи в школі необхідно розглядати за «таким алгоритмом:

- осмислення поняття «національне виховання»;
- осмислення понять «обряд» і «обрядовість»;
- місце народознавчих уроків у школі;
- форми народознавчої роботи;
- осмислення поняття «засоби обрядовості», їх значення;
- деякі традиції обрядових свят»
- орієнтовні розробки народознавчих свят;
- осмислення державно-народних свят (Різдво, Великдень, Трійця,

Покрова)» [63, с. 9]

З урахуванням вище зазначеного, учням початкової школи були запропоновані заходи позакласної виховної роботи, в процесі яких діти

активно сприймали та осмислювали інформацію, приймали участь у розучуванні пісень, танців, інсценізації, драматизації обрядів.

На цій основі школярі набувають необхідного досвіду, який викликає потребу самовияву, а задоволення від отриманих позитивних дій викликає емоції, які народжують добродійство.

У процесі експериментальної роботи щодо відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі нами були запропоновані наступні теми:

- «Петриківка» (свято-урок, спрямований на формування в учнів почуття причетності до культурних традицій і цінностей засобами образотворчого мистецтва);

- «Все про рушник» (виховний захід, спрямований на формування в учнів естетичного ставлення до сімейних традицій);

- «Купалочка-Фортуна» (виховний захід, спрямований на формування в учнів почуття прекрасного в природі);

- «Не з'ївши сала, не станцюєш гопака» (виховний захід, спрямований на формування в учнів уявлень про героїчну історію життя козаків);

- «Добродія» (свято-урок ввічливості й доброго слова);

- «Ярмарок писанок» (виховний захід, спрямований на формування в учнів естетичного сприйняття весняної пори року засобами національного пісенного декору) та ін.

Орієнтуючись на зазначені вище теми уроків і виховних заходів, вчителі початкових класів, урахувавши вікові та індивідуальні особливості учнів, мали можливість диференційовано переходити до організації та проведення уроків-свят і позакласної виховної роботи.

Впровадження окремих форм і методів в систему обрядових дійств, залучення учнів початкової школи до сприймання національних, моральних та естетичних цінностей (природа, побут, сімейні відносини, навчання, праця, дозвілля, пісенно-танцювальна творчість тощо) сприяє

становленню особистості, спрямовує школярів на взаємозв'язок із природою, загальнолюдськими цінностями, що переростає в процес творення.

Зазначені нами положення *основного етапу формувального експерименту* є важливими для визначення рівнів національної вихованості молодших школярів у сфері відродження культурних традицій українського народу (таблиця 2.1.).

(Таблиця 2.1.)

**Рівні національної вихованості молодших школярів
у сфері відродження культурних традицій українського народу
(формувальний експеримент)**

Рівні	З – Г (ЕК)	З – Б (КК)
Високий	13%	10%
Достатній	15%	11%
Середній	32%	32%
Низький	40%	47%
	100%	100%

Отже, дані, отримані в ході педагогічного експерименту, дозволяють зробити наступні висновки:

1. У процесі національного виховання учнів у сфері відродження культурних традицій українського народу діти придбали вміння слухати та оцінювати твори українського фольклору, у них розвинулися навички вокальної й танцювальної імпровізації, що дозволило в колективних композиціях координувати рух і слово, рух і співи. Учні із зацікавленням почали засвоювати назви і тембри українських народних інструментів.

2. У процесі прилучення молодших школярів до українського духовного надбання, історії свого народу, у дітей збагатився словниковий запас (малі форми фольклору, термінологія).

3. Учні ознайомилися із досвідом народознавчої практики (уроки-свята, ярмарки, вікторини, фольклорні концерти, народні ігри, обряди, традиції та ін.).

4. У школярів помітно зросло подолання зайвої сором'язливості, скутості. Позакласна робота приносить дітям задоволення і відбувається не примусово, спостерігається зростання учнівської самосвідомості, самостійності, самооцінки.

Проведена дослідно-експериментальна робота над дослідженням підтверджує думку А. Богуш і Н. Лисенко про те, що «народ і виховання – ці два поняття взаємопов'язані, вони не існують одне без одного. Адже так повелося в історії людства, що кожен народ від покоління до покоління передає свій суспільний та соціальний досвід, духовне багатство як спадок старшого покоління молодшому. Саме так створюється історія матеріальної і духовної культури нації, народу, формується його самосвідомість»[6, с. 4].

Таким чином, педагогічні дії учителів початкових класів були реалізовані на практиці. Зазначені педагогічні дії дозволили під час основного етапу формувального експерименту вплинути на національну свідомість та діяльність молодших школярів, спонукали їх до сприймання, осмислення та використання у процесі життєдіяльності національно-культурних традицій українського народу.

Українське національне виховання — давня традиція українського народу, що зародилась, шліфувалась, виросла й зміцніла, пройшовши суворі випробування, впродовж тисячоліть на власному національному ґрунті, творчо увібравши в собі також кращі елементи європейської педагогічної культури. Воно вселяє у вихованців почуття національної гордості й людської гідності, повноцінності, неповторності, утверджує життєвий оптимізм, патріотизм, безсмертя українства [61, с. 176].

Початкова експериментальна робота нашого дослідження підтверджує необхідність у підвищенні ефективності використання

національно-культурних традицій українського народу в освітньому процесі початкової школи.

Для цього потрібно з'ясувати *педагогічні умови*, як систему певних методів, норм і ситуацій, що є необхідними для досягнення педагогічної цілі.

Виховання дітей на основі національно-культурних традицій українського народу в процесі початкової школи націлює вчителя на чітку організацію завдань:

- виховання поваги до державної символіки України.
- виховання шанобливого ставлення до історичного та культурного минулого України, любові до рідної землі, до родини, до народу;
- формування мовної культури, толерантності, національної та етнічної самосвідомості.

Процес організації національно-культурних традицій українського народу в початковій школі здійснюється на основі принципів, що передбачають:

- формування національної самосвідомості у школярів із урахуванням їхніх вікових особливостей та індивідуальних здібностей;
- формування духовних цінностей учнів, як основної властивості творчої особистості;
- формування культурної відповідальності за єдність і наступність поколінь;
- формування толерантного ставлення до культури, мистецтва, звичаїв, обрядів, релігії і традицій різних народів;
- спонукання учнів до самостійності й свідомого ставлення до своєї поведінки.

Соціально-економічний і політичний розвиток України сьогодення вражають громадян відсутністю їхньої соціальної захищеності, невизначеністю моральних орієнтирів у повсякденному житті. Криза торкнулася і є сучасним станом майже кожної сім'ї. Це може призвести

до відчуження дітей від моралі, спонукати їх до власних пошуків самореалізації, що не завжди є позитивною рушійною силою.

Пошук вчителями нового змісту, форм і методів національного виховання учнів початкової школи передбачає мету: вчити й розвивати дитину; формувати її творчу активність; спостерігати і спрямовувати суспільно-значущі норми: правила поведінки, ціннісне ставлення до себе, своєї держави й суспільства, людей.

Вирішення цих питань є не лише розумінням особливостей та сутності вказаного процесу, але й визначенням умов, які можуть забезпечити послідовність та результативність педагогічних дій.

Усвідомлення цього питання налаштувало нас до послідовного теоретичного осмислення дій, аналізу науково-педагогічної та методичної літератури провідних науковців із теми дослідження.

З метою успішного вирішення зазначеної проблеми нами здійснено науково-пошукову роботу, яка передбачала:

- визначити на теоретичному рівні *педагогічні умови*, які необхідні для процесу впровадження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі;

- розкрити зміст *педагогічних умов*, необхідних для впровадження у педагогічний процес початкової школи національно-культурних традицій українського народу.

Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури дозволяє зазначити, що вчителі початкової школи прагнуть скористатися науково-теоретичними знахідками вчених, які пропонують окремі напрями педагогічного забезпечення вказаного процесу.

У сучасній науково-педагогічній і методичній літературі знайшли відображення окремі погляди вчених та їхні методичні рекомендації щодо розв'язання вказаної проблеми.

Вченими-практиками (Л. Аристова, А. Богущ, А. Владимірова, М. Вудка, Л. Гавриленко, О. Грабарєва, Е. Печерська, Н. Кугуєнко,

О. Ростовський, С. Садовенко, С. Стефанюк, Т. Танько, Н. Фоломєєва та ін.) пропонуються дії, покликані сприяти організації освітнього процесу в початковій школі, виведенню його на рівень сучасних суспільних вимог.

1. Серед виділених нами педагогічних умов заслуговує на увагу умова, що передбачає *спрямування на заохочення до творчої ініціативи всіх суб'єктів освітнього процесу початкової школи.*

Забезпечивши таку основу виховання національної самосвідомості учнів, початкова школа зможе активно зміцнювати досвід особистості на матеріалі, який є характерним для проведення свято-уроків, традиційних обрядових свят, фольклорних фестивалів, концертів.

2. У процесі визначення педагогічних умов, необхідних для відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі ми звернули увагу на питання, що стосується *програмно-змістового наповнення* вказаного процесу, як важливого чинника навчання, розвитку і виховання особистості.

Це стає можливим, якщо педагогічні дії вчителів початкової школи будуть спрямовані на створення умов для прояву школярами, батьками високої життєвої активності та будуть відбуватися послідовно, поетапно та визначено.

Зазначимо, що це не просто перелік уроків, заходів і свят календарно-обрядового циклу, а розробка нових уроків-свят, сценаріїв із осучасненими епізодами, картинами, музикою, піснями, танцями та ін., які б мали наскрізну естетико-виховну ідею; спрямування на засвоєння дітьми духовного й життєвого досвіду людства; засвоєння давніх і сучасних досягнень світової і сучасної вітчизняної культури.

Отже, за нашими спостереженнями, відносно програмно-змістових матеріалів для предметів народознавства, художньо-естетичного циклу та ін., можна зауважити, що сучасна практика відродження національно-

культурних традицій українського народу ще не достатньо вивчена й вимагає до себе серйозного підходу.

В таких програмах значення повинні отримати ті питання, що пов'язані із організацією в початковій школі музично-ігрової, пісенної і танцювальної творчої діяльності. Пізнання і застосування активної культурної позиції учителів, а саме – варіативності, синкретичності, імпровізації, стимулювання молодших школярів до самореалізації – це важливі умови для усвідомлення значення фольклору, етнопісенних цінностей та інших культурних надбань українського народу.

3. *Інформаційне забезпечення* – одна із важливих педагогічних умов, яка допомагає учням отримувати й сприймати необхідну інформацію, спрямовану на глибоке освоєння спадщини українського народу.

В процесі вивчення науково-педагогічної літератури (О. Воропай, А. Іваницький, С. Килимник, О. Кульчинська, В. Наулко, В. Скуратівський та ін.) з'ясовано, що відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі – це безмежний простір передачі естетичних і моральних почуттів людини, неповторних засобів музичної та хореографічної виразності.

«Фольклор (з англійської – народна мудрість, народні знання), колективна усна поетична творчість, що у досконалій мистецькій формі відображає життя, працю, боротьбу за кращу долю, історію, побут, думки, прагнення й погляди, приватне життя народу, а також побутує в його середовищі» [29, с. 428].

Необхідно зазначити, що від інформаційного забезпечення виховного процесу як у школі так і дома, залежить усвідомлення дітьми явищ і подій, які мають важливе значення в житті особистості.

Велике виховне значення має народна музика (інструментальна, пісенна, танцювальна), яка передає певні почуття, думки й сподівання людини від народження до смерті. Це переконує в тому, що календарно-

обрядовий музичний фольклор повинен бути повноцінною ланкою у системі сучасної освітньої практики. На цьому наголошують В. Бутенко, А. Владимірова, Л. Масол, О. Рудницька, С. Садовенко, Т. Танько, та ін., підкреслюючи, що інформаційне забезпечення процесу відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі повинно спиратися на різні джерела отримання знань.

Джерелами інформаційного забезпечення можуть бути:

- розповіді вчителів про звичаї, традиції, обряди українського народу;
- досвід батьків, дідусів і бабусь у світі господарства й матеріальної культури українців;
- залучення поетів, композиторів, акторів рідного краю щодо ознайомлення молодших школярів із особливостями етномузичної творчості та її засобів виразності;
- досвід самих учнів, що пов'язаний із безпосереднім ознайомленням і відтворенням різних форм українського фольклору (сім'я, середовище одноліток, суспільство).

Таким чином, звернення в освітній роботі до різних видів і джерел інформаційного забезпечення, щодо відродження національно-культурних традицій українського народу, сприяє освоєнню навколишньої дійсності за законами краси.

4. Успішному вирішенню вказаної проблеми нашого дослідження допоможе умова, що пов'язана із *діалоговою взаємодією й утвердженням позиції учня як рівноправного учасника педагогічного процесу*.

Йдеться про можливість використання в освітньому процесі педагогічних форм, методів і прийомів що впливатимуть на національну свідому діяльність учнів початкової школи. Інтерпретація діяльності учнів і прояв рефлексії у процесі пізнання національно-культурних традицій українського народу в діалогічній формі педагогічного спілкування є засобом заохочення учителя і дітей до творчої діяльності.

Педагогічний діалог, як стверджує Людмила Масол, – це «своєрідна поліфонія взаємодії, де специфічні дії вчителя, який моделює навчально-виховний процес на партнерських засадах (відкритість, довіра, повага, симпатія тощо), створюють умови для самовираження кожного учня.

Завдання вчителя – гуманного, а не авторитарного – допомагати школярам долати чи нейтралізувати психічні, смислові та інші бар'єри спілкування, емоційно захоплювати спільною діяльністю, розкривати й підтримувати творчий потенціал особистості»[42, с.123].

Отже, дії у галузі національно-культурних традицій українського народу сприяють активному зануренню молодших школярів до творчої співпраці, а уроки-свята, підготовка й проведення позаурочних заходів – це діалог, що передбачає низку взаємозв'язаних вербальних і невербальних дій-спілкувань між учителем та учнями на основі партнерських стосунків.

Педагогічна умова щодо *задоволення учнів початкової школи результатами власної пізнавальної творчої діяльності та усвідомлення її корисності для інших* «надає змогу особистості не тільки прилучитися до вітчизняних і загальнолюдських художніх цінностей, а й самовизначитися у світі культури, включитися в її творення й водночас удосконалювати себе як суб'єкта культури» [42].

На прикладі існуючої освітньої практики відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі виникає необхідність у послідовному вирішенні завдань пізнавальної спрямованості, а саме, ознайомити учнів:

- із тематикою творів ігрового та позаігрового фольклору;
- із жанровими особливостями та різновидами обрядів, звичаїв, традицій українського народу;
- із українською музичною, пісенною, танцювальною творчістю;

- із народним тезаурусом, що знайшов своє відображення на сторінках підручників, енциклопедій, книг, журналів, комп'ютерів тощо;
- із народними майстрами української культури, які володіють різними художньо-музичними техніками та вираженою неповторною творчою індивідуальністю.
- із національним побутом, костюмами, кулінарією українського народу;
- із елементарними прийомами техніки гри на музичних і шумових інструментах, а також інструментах-саморобках, зроблених самими учнями.

Таким чином, всі ці напрями спрямовані на розвиток емоційно-чуттєвої активності учнів, їх уміння сприймати, милуватися, співпереживати твори українського фольклору й отримувати задоволення від результатів власної пізнавальної творчої діяльності та усвідомлення її корисності для інших.

Необхідно зазначити, що якість освітнього процесу щодо відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі залежить від рівня підготовленості вчителів до проведення уроків-свят і виховних заходів, від використання ними різноманітних методів і прийомів, видів і форм діяльності. Важливу роль у відродженні національно-культурних традицій українського народу в початковій школі відіграють погляди й практичні дії вчителів, які мають бути взірцем для наслідування учнями.

Батьки в процесі підготовки і проведення заходів повинні бути не тільки спостерігачами за діями своїх дітей, а й безпосередніми учасниками уроків, вистав, народних дійств, в процесі яких у дітей формуються патріотичні почуття, національна самосвідомість, світогляд і культура поведінки.

Вчителі початкової школи покликані усвідомлювати, що відродження національно-культурних традицій українського народу

активізує учнів до набуття соціального та культуротворчого досвіду, розвиває в них духовні якості, необхідні для повноцінного освоєння, примноження і реалізації на практиці народної мудрості минулого і сьогодення.

Уроки народознавства, музичного та хореографічного мистецтва, позакласна робота в початковій школі мають значний потенціал для розвитку активності учнів в процесі відродження національно-культурних традицій українського народу. На основі аналізу науково-методичної літератури нами виділено ряд поглядів вчених (Л. Аристова, О. Апраксина, Л. Безбородова, Л. Гавриленко, О. Гумінська, О. Лобова, Л. Масол, Е. Печерська, О. Ростовський, С. Стефанюк та ін.), які зазначили, що активний діалог із творами народного мистецтва минулого і сьогодення передбачає упровадження на практиці нетрадиційних форм і методів національно-виховного впливу. Це спонукає вчителів і учнів до активного діалогу, співпраці та взаємодії, вияву національно-культурних інтересів, потреб у сфері народної пісенно-танцювальної творчості, готовності до самостійного освоєння й оновлення етномузичних цінностей.

Прикладом орієнтовних тем уроків-свят можуть бути:

- «І на тім рушничкові...» (школярі знайомляться із традиціями використання українського рушника, розучують пісні про рушничок, вчать вести хороводи, та ін.);
- «Моя бабуся» (вшанування людей похилого віку, домашні обереги, сервірування столу);
- «Щедрівочка щедрувала»(учні знайомляться із традиціями щедрування, розучують щедрівки, правила посипання тощо);
- «Весняний фольклор» (учні опановують весняні обряди, розкривають секрети закличок);
- «Козацька кулінарія» (діти вшановують козаків-пасічників, козаків-рибалок, козаків-музик, спогади про козаків-героїв, їхню їжу);

- «Колисаночка-оселя» (вивчаючи колискові пісні, діти створюють панно із природних матеріалів «колисочка»);

- «Іде Дід, несе міх» (обряд прощання із зимою, розігрування народних ігор);

- «Хліб – всьому голова» (аналіз досвіду збирання врожаю) та ін.

Під час проведення уроків-свят діти отримують емоційну насолоду, радість спілкування, набувають досвід.

З метою розвитку національної, естетико-музичної активності учнів початкової школи вагоме значення має позакласна виховна робота. Вчителі мають можливість цілеспрямовано знайомити учнів із національно-культурними традиціями українського народу, розвивати відповідальне ставлення до природи рідного краю, виховувати почуття любові до батьків і рідних.

Сприймання й осмислення учнями початкової школи національно-культурних традицій українського народу дозволяє учителю правильно підібрати тематику виховних заходів:

– «Традиції Таврії» (на матеріалі словесно-рухових ігор, скоромовок, етнопісенної творчості, народної мудрості);

– «Купалочка-фортуна» (рухова активність, водіння хороводів, плетіння вінків, використання лікарських рослин);

– «Свято Петра й Павла» (ярмарок народних ремесел, виготовлення іграшок для дитячих будинків);

– «Свято Луки» (вшанування хліборобів, повага до національної культури українського народу й інших народностей) та ін.

На основі теоретичного аналізу та узагальнення досвіду національного виховання молодших школярів обґрунтовано педагогічні умови, що розкривають важливі параметри вказаного процесу і передбачають можливість прогнозувати, моделювати та реалізовувати на практиці із цією метою обряди, звичаї і традиції українського народу.

Таким чином, теоретичне обґрунтування педагогічних умов щодо відродження національно-культурних традицій в початковій школі може бути ефективним, якщо знайдуть послідовне й системне вирішення наступні педагогічні умови:

- спрямування на заохочення до творчої ініціативи всіх суб'єктів освітнього процесу початкової школи;
- вирішення питання програмно-змістового наповнення та інформаційного забезпечення;
- скерування роботи на діалогову взаємодію й утвердженням позиції учня як рівноправного учасника педагогічного процесу;
- задоволення учнів початкової школи результатами власної пізнавальної творчої діяльності та усвідомлення її корисності для інших.

2.3. Аналіз результатів експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов ознайомлення учнів початкової школи із національно-культурними традиціями українського народу

Для ефективного формування національного виховання учнів початкових класів є: сприйняття учнями знань про українську культуру; застосування вчителем на уроках народознавства та у позаурочний час емоційно-естетичного фону; створення ситуацій емоційного переживання учнями педагогічних установок на оволодіння національними цінностями, усвідомлення знань про національну українську культуру, орієнтація дитини на позитивні результати діяльності щодо засвоєння певних національних цінностей у родині та в школі [43].

Значення *підсумкового стану формувального експерименту* полягало в тому, щоб після виконання зазначених вище педагогічних дій визначити їх результативність, порівняти кількісні та якісні дані, які були отримані в результаті цілеспрямованої організації педагогічно-

виховного процесу. Важливим на завершальному етапі формувального експерименту є визначення ефективності та доцільності педагогічних умов, які ми запропонували та обґрунтували на теоретичному рівні в освітньому процесі щодо відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі.

Зазначимо, що на підсумковому етапі формувального експерименту ми прагнули передусім визначити рівні національної вихованості молодших школярів, віднесених до контрольної та експериментальної груп. Необхідність вирішення цього завдання зумовлена тим, що учні початкової школи, віднесені до контрольної групи, набували практичний досвід у сфері музично-культурних звичаїв, обрядів і традицій українського народу, який був характерним для попереднього часу. Молодші школярі, віднесені до *контрольної групи*, знайомилися із обрядами, звичаями і традиціями, переважно на епізодичному рівні, на основі надання переваги соціальним знанням, що визначають цінність народної творчості, та недооцінки особливостей національно-культурних традицій українського народу.

Експериментальна група учнів початкових класів мала можливість набувати досвід у межах інноваційних педагогічних рішень і дій, пов'язаних із реалізацією національного виховання. Були використані уроки музичного і хореографічного мистецтва, запропоновані уроки-свята, позакласні заходи, зустрічі з майстрами народної творчості, талановитими художниками, музикантами і письменниками рідного краю, що є показником прилучення особистості до творення загальнолюдських культурних надбань.

Методика контрольного експерименту здійснювалась переважно за методикою констатувального експерименту, тобто учні ЕК та КК виконували однакові завдання за трьома компонентами: емоційно-мотиваційного, когнітивно-змістового, діяльнісно-перетворювального.

Дані контрольного експерименту порівнювались з даними, отриманими на початку дослідження, тобто до проведення формувального експерименту. Контрольний експеримент проводився одночасно за всіма компонентами.

На початку контрольного експерименту виявлялись дані з розвитку емоційно-мотиваційного компонента в ЕК та в КК.

Узагальнення отриманих даних експериментальної роботи дозволило прослідкувати динаміку рівнів національної вихованості у процесі відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі.

При цьому було враховано основні критерії, за якими визначилися рівні національної вихованості учнів початкової школи, зокрема ставлення до народної творчості, освоєння її цінностей і використання у повсякденному житті.

- ставлення учнів початкової школи до національно-культурних традицій українського народу;
- освоєння учнями початкової школи національно-культурних традицій українського народу;
- використання учнями початкової школи національно-культурних традицій українського народу.

В експериментальній групі динаміка рівнів національної вихованості молодших школярів у сфері культурних традицій українського народу виявилася значно вагомішою. Вона спостерігається на всіх рівнях.

Отримані нами дані засвідчили, що в межах експериментальної роботи досягнуто показників, які характеризують позитивну динаміку рівнів національної вихованості молодших школярів у сфері відродження культурних традицій українського народу.

Збільшилася кількість учнів початкової школи, які суттєво підвищили якісні відносини із цінностями народної творчості.

Узагальнені дані, що відображають динаміку рівнів національної вихованості у процесі відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі, відображено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка рівнів національної вихованості молодших школярів у сфері відродження культурних традицій українського народу (за даними формувального експерименту)

Рівні сформованості	Контрольний клас (%)		Експериментальний клас (%)	
	початок експерименту	після експерименту	початок експерименту	після експерименту
Високий	10%	10%	9%	13%
Достатній	10%	11%	12%	15%
Середній	30%	32%	27%	32%
Початковий	50%	47%	52%	40%
	100%	100%	100%	100%

Отже, можемо констатувати, що в зазначеному аспекті учні з контрольної та експериментальної груп на початку формувального експерименту мали близькі показники. Проте після завершення експерименту з'явилася суттєва різниця. Так, учні з високим рівнем естетичної вихованості в контрольній групі не засвідчили динаміки і залишилися на 10%. В експериментальній групі динаміка була кращою і склала від 9% до 13%. Учні достатнього рівня показали наступну динаміку: КК поліпшив знання на 1%, так як у ЕК відсоток підвищився на 3.

Молодші школярі з середніми показниками в контрольній групі продемонстрували кількісні зміни від 30% до 32%. На відміну від них в експериментальній групі таких учнів було на початку експерименту 27%, після його завершення – 32%.

Динаміка низького рівня естетичної вихованості учнів складала в контрольній групі від 50% до 47%, в експериментальній групі показники зменшилися від 52% до 40%.

Таким чином, на підсумковому етапі формувального експерименту було проаналізовано ефективність педагогічних умов, запропонованих для національного виховання учнів у сфері відродження культурних традицій українського народу.

Зазначено, що підвищенню ефективності цього процесу сприяли такі педагогічні умови, як спрямування на заохочення до творчої ініціативи всіх суб'єктів освітнього процесу початкової школи; вирішення питання програмно-змістового наповнення та інформаційного забезпечення; скерування роботи на діалогову взаємодію й утвердженням позиції учня як рівноправного учасника педагогічного процесу; задоволення учнів початкової школи результатами власної пізнавальної творчої діяльності та усвідомлення її корисності для інших.

Таким чином, результати експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов щодо ознайомлення учнів початкової школи із національно-культурними традиціями українського народу доводять, що необхідним є врахування вікових та індивідуальні особливостей учнів початкової школи; педагогічний вплив повинен проходити в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, діалозі й співтворчості учителя, учнів і батьків; зближати національне виховання із духовним, екологічним, моральним, патріотичним, музичним, образотворчим, трудовим і фізичним вихованням.

Основними формами національного виховання в початковій школі виступають: бесіди, ігри, вікторини, екскурсії, театралізовані свята, ігри-драматизації, конкурси, фольклорні фестивалі, концерти, ярмарки, виставки дитячої творчості, флешмоби, перформанси та ін.

Серед методів національного виховання у початковій школі можна виділити: колективні творчі справи, ситуаційно-рольові ігри, ігри-драматизації тощо. Доцільним буде залучення батьків, майстрів народної творчості, письменників, акторів, музикантів та ін.

Отже, проведений нами експеримент підтвердив ефективність визначених теоретично обґрунтованих педагогічних умов та їх можливості забезпечувати національне виховання учнів у сфері відродження культурних традицій українського народу в початковій школі.

ВИСНОВКИ

Науковий аналіз досліджуваної проблеми та результатів проведеної експериментальної роботи дає підстави зробити наступні висновки:

На основі аналізу стану розробки проблеми дослідження у загально-дидактичній, психолого-педагогічній та методичній літературі, проведений нами експеримент підтвердив ефективність визначених теоретично й практично обґрунтованих педагогічних умов та їх можливості забезпечення національного виховання учнів у сфері відродження культурних традицій українського народу в початковій школі.

1. Розглянуто сучасну національну культуру як форму репрезентації традицій українського народу на прикладі конкурсного та фестивального дитячого руху в Херсонській області.

2. Визначено критерії та виявлено рівні сформованості національного виховання молодших школярів щодо традицій українського народу, зокрема таких як ставлення, знання та освоєння молодшими школярами культурних традицій українського народу.

3. З'ясовані педагогічні умови щодо забезпечення ефективності використання національно-культурних традицій українського народу в початковій школі.

Серед виділених нами педагогічних умов заслуговують увагу педагогічні умови, що передбачають:

- спрямування на заохочення до творчої ініціативи всіх суб'єктів освітнього процесу початкової школи;
- вирішення питання програмно-змістового наповнення та інформаційного забезпечення;
- скерування роботи на діалогову взаємодію й утвердженням позиції учня як рівноправного учасника педагогічного процесу;
- задоволення учнів початкової школи результатами власної пізнавальної творчої діяльності та усвідомлення її корисності для інших.

4. Розроблена методика національного виховання учнів початкової школи з використанням українських традицій та зроблено кількісний і якісний аналіз результатів експериментального дослідження.

У ході констатувального експерименту було зроблене проаналізовано освітню програму «Музичне мистецтво» в початковій школі; розроблені питання для бесіди із учителями та батьками в галузі музично-культурних звичаїв, обрядів і традицій українського народу; підібрано й розроблено ряд вікторин щодо українського народного мистецтва; підготовлено розробку національно-патріотичного уроку з музичного мистецтва, запропоновано підготуватися до проведення народного свята «Купалочка-фортуна».

Констатувальний зріз засвідчив, що 52% учнів експериментального класу і 50% контрольного класу мають низький

рівень 12% школярів контрольного класу і 10% контрольного класу – середній рівень, 12% і 10% учнів знаходяться на достатньому рівні, й 9% експериментального класу та 10% учнів контрольного класу початкової школи віднесено до високого рівня.

5. Узагальнені дані, що відображають динаміку рівнів національної вихованості у процесі відродження національно-культурних традицій українського народу в початковій школі засвідчили: після завершення експерименту показали, що з'явилася суттєва різниця. Так, учні з високим рівнем естетичної вихованості в контрольній групі не засвідчили динаміки і залишилися на 10%. В експериментальній групі динаміка була кращою і склала від 9% до 13%. Учні достатнього рівня показали наступну динаміку: КК поліпшив знання на 1%, так як у ЕК відсоток підвищився на 3.

Молодші школярі з середніми показниками в контрольній групі продемонстрували кількісні зміни від 30% до 32%. На відміну від них в експериментальній групі таких учнів було на початку експерименту 27%, після його завершення – 32%.

Динаміка низького рівня естетичної вихованості учнів складала в контрольній групі від 50% до 47%, в експериментальній групі показники зменшилися від 52% до 40%.

Таким чином, динаміка рівнів національної вихованості молодших школярів у сфері відродження культурних традицій українського народу на констатувальному та формуальному етапах підтвердили правомірність висунутої гіпотези дослідження і засвідчили, що обґрунтовані нами педагогічні умови й впроваджені методи є ефективними і мають позитивний вплив на освітній процес.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми і є одним із перспективних напрямів національного виховання учнів у сфері відродження культурних традицій українського народу в початковій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янова Н.М. Образотворче мистецтво як чинник національного виховання особистості. Київ: Бібліоґр, 2007. 181-220 с.
2. Агейкіна-Старченко Т. Організація ігрової діяльності молодших школярів на уроках музичного мистецтва : збірник статей / за ред. Г. С. Тарасенко. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю, 2015. 38–41с.
3. Акпинар Л. Е. Інтерактивні технології навчання в початковій школі: навчальний посібник. Київ : Слово, 2014. 288 с.
4. Бех І. Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді . Київ: Шкільний світ, 2007. 2–12 с.
5. Бібік Н.М., Гавриленко Л.А. Україна – предок – я. Програма та орієнтовне календарне планування курсу українського народознавства для середньої школи. Запоріжжя : Просвіта, 2001. 48 с.

6. Богуш А.М., Лисенко Н.В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навчальний посібник . Київ : Вища школа, 2002. 407 с.
7. Даль В. И. Большой иллюстрированный толковый словарь русского языка: современное написание. Москва: Астрель Хранитель, 2007. 348 с.
8. Верховинець В. Весняночка. Київ: Музична Україна, 1989. 343 с.
9. [Вірші до свята Покрови Пресвятої Богородиці: веб-сайт . URL: http://www.mala.storinka.org \(дата звернення: 12.09.2020\)](http://www.mala.storinka.org)
10. Вишневський О. Концепція демократизації українського виховання . Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. Київ : Школяр, 1997. 78–122 с.
11. Владимирова А. Виховна роль національного пісенного фольклору в початковій школі .*Вісник Київського міжнародного університету. Серія: «Педагогічні науки»*. 2006. Вип. 9 . С. 23-34.
- 12.Владимирова А. Естетичне виховання засобами національного пісенного фольклору . *Початкова освіта*. 2012. №18. С. 10-12.
- 13.Владимирова А. Сучасні типологічні територіальні ознаки існування національного пісенного фольклору: гол. ред. Андрущенко В. П. Київ : Вид-во НПУ імені М. П.Драгоманова, 2010. 28-33 с.
- 14.Владимирова А. Фольклорно-дозвіллева робота в системі естетичного виховання молодших школярів. *Теорія і методика виховання: науково-педагогічний вісник*. 2012. Вип. 1. С. 8-11.
- 15.Воропай О. Звичаї нашого народу . Київ : Мале видавниче підприємство «Оберіг», 1991. 456 с.
- 16.Воропай О. Звичаї нашого народу. Київ : Мале видавниче підприємство «Оберіг», 1991. 447 с.

17. Гавриленко Л.А. Джерело: посібник з українського народознавства. Запоріжжя: Просвіта, 2001. 180 с.
18. Гнатюк В.М. Управління системою національного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Видавництво «Сталь» ВАТ Укрндіпроектстальконструкція ім. В.М.Шимановського, 2001. 299с.
19. Гагарін М.І. Виховний потенціал фольклору як засобу морального виховання молодших школярів. Психоло-педагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць УДПУ. Умань: СПД Жовтий, 2009. 202-207 с.
20. Генетична основа нації, або горе народів, що втрачає свого бога . *Всеукр. народознавчий часопис*. 2006. №1. С. 83 – 86.
21. Гончаренко С. Український педагогічний . Київ : Либідь, 1997. 376 с.
22. Дзига. Українські дитячі й молодечі народні ігри та розваги / В.Семеренський та ін. Харків : Друк, 1999. 528 с.
23. Дмитренко М. Народні повір'я . Київ, 1994. 68 с.
24. Дмитренко М. Українські символи. Київ: Редакція часопису «Народознавство», 1994. 140 с.
25. Другальов В. «...Три шляхи широкії до купи зійшлися». Пісенний фольклор Херсонщини . Херсон : Вид-во «Наддніпряночка», 2009. 276 с.
26. Дутко О. «Етнопедагогічна компетентність вчителя початкових класів як чинник формування національної ідентичності в молодших школярів» . 2018, 65-71 с.
27. Духовні витоки українських свят та обрядів. *Вікторини*. 2006 Вип. 1. С. 92.
28. Енциклопедія освіти : головний ред. : В.Г. Кремень. Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

- 29.Енциклопедія українознавства для школярів і студентів / Оліфіренко В. та ін. Донецьк: Сталкер, 1999. 496 с.
- 30.Желєзняк В., Другальов В. Дитячий фольклор Херсонщини. Херсон, 1994. 22 с.
- 31.Журба К. Виховання духовної культури у підлітків. Київ, 2004. 64с.
- 32.Зборовський А. Шляхами Василя Скуратівського. *Культура і життя*. 2007. № 8. С.2.
- 33.Іваницький А.І. Хрестоматія з українського музичного фольклору : навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації . Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. 520 с.
- 34.Календарные обряды и обычаи в странах зарубежной Европы. Весенние праздники. XIX - начало XX в. (автор и год неизвестен).
- 35.Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні : 6 т. Київ: АТ «Обереги», 1994. 400 с.
- 36.Кононенко П.П. Українознавство : підручник для студентів вищих навчальних . Київ: Міністерство освіти і науки України, НДІ українознавства, 2005. 679 с.
- 37.Кузь В.Г. , Сивач Н.П. Українські народні дитячі ігри: посібник для студентів філологічних факультетів, студентів дошкільних та педагогічних факультетів . Київ : Науковий світ, 2003. 33 с.
- 38.Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Київ : Знання , 2001. 592 с.
- 39.Литвин-Кіндратюк С.Д. Етнопедагогічна складова естетичного виховання [Електроний ресурс]. Режим доступу URL: <http://www.children.edu-ua.net/storage/1252.doc> (Дата звернення: 13.07.2020)

40. Мар'євич Н. К. Педагогічні умови використання музичних ігор у виховній роботі з молодшими школярами. Наука, освіта, суспільство очима молодих. Рівне : РВВ РДГУ, 2013. 119–121 с.
41. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : методичний посібник. Харків : Мадрид, 2015. 176 с.
- 42.42. [Методика навчання інтегрованого курсу "Мистецтво" \[Електроний ресурс\].](#) Режим доступу URL: http://www.geneza.ua/files/Masol_Mystetstvo (Дата звернення: 15.09.2020).
43. [Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного \[Електроний ресурс\].](#) Режим доступу URL: <http://www.lyceum.univer.kharkov.ua> (Дата звернення: 18.08.2020).
44. Миропольська Н. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання. Тернопіль: Навчальна книга, 2006. 240 с.
45. Наулко В. Культура і побут населення України: навчальний посібник. Київ: Либідь, 1993. 288 с.
46. Науменко, Т. Музичне виховання найменших: Інтегровані заняття. Київ: Шкільний світ, 2007. 128 с.
47. Наумкіна О.В., Сіліщенко О.П. Фестивалі Херсонщини. *Інформаційні технології в освіті, науці та виробництві*. 2016. Вип. 1. С. 412-425.
- 48.48. [Національна культура та її основні компоненти. \[Електроний ресурс\].](#) Режим доступу URL: http://www.studopedia.su/9_61176_nats (Дата звернення: 14.10.2020).
49. Нижегороденко В.М. Зимовий цикл народних свят. В.М. Херсон: *Серія «Бібліотечний місяцелік»*, 1996. С.28.
50. Нижегороденко В. М. Наш Херсонський рідний край. Херсон: Персей, 2002. 28 с.

51. Нижеголенко В.М. Свята весняного циклу . Херсон: *Серія «Бібліотечний місяцелік»*, 1996. 28 с.
52. Нижеголенко В.М. Свята літнього циклу. Херсон: *Серія «Бібліотечний місяцелік»*, 1996. 21 с.
53. Нижеголенко В.М. Свята осіннього циклу. Херсон: *Серія «Бібліотечний місяцелік»*, 1997. 24 с.
54. Новий тлумачний словник української мови: у 3-х т. / укладачі: В.Яременко, О.Сліпушко; МОУ України. Київ : «Аконіт», 2007. 928 с.
55. Новий тлумачний словник української мови: у 3-х т. / укладачі: В.Яременко, О.Сліпушко; МОУ України. Київ : «Аконіт», 2007. 928 с.
56. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навчальний посібник. Київ : Київський університет ім. Б. Грінченка, 2013. 248 с.
57. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) . Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
58. Пісенний вибух 1989 року. Фестиваль «Червона рута». [Електроний ресурс] Режим доступу URL: <http://www.radiosvoboda.org> (Дата звернення: 29.10.2020)
59. Педагогіка. Інтегрований курс теорії та історії: навчально-методичний посібник: за ред. А.М. Бойко. Київ: ВПОР; Полтава: АСМІ, 2004. 504 с.
60. Ступарик Б.М., Моцюк В.Д. Ідея національної школи та національного виховання в педагогічній думці Галичини (1772-1939 рр.). Коломия: Вік, 1995. 173 с.
61. Стельмахович М. Теорія і практика українського національного виховання: посібник для вчителів початкових класів та студентів педагогічних факультетів. Івано-Франківськ , 1996. 180 с.

62. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: навчальний посібник. Київ: ІСДО, 1996. 288 с.
63. Стефанюк С. Практичне народознавство (національне виховання): навчальний посібник. Харків: ББН, 2002. 262 с.
64. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Київ: Радянська школа, 1988. 304 с.
65. Руденко Ю. Патріотичне виховання учнів : концепція. Освіта, 2001. 10–15 с.
66. Українська фольклористика. Словник-довідник укладання і загальна редакція Михайла Чернопиского. Тернопіль: підручники і посібники, 2008. 448 с.
67. Українське народознавство в дошкільному закладі: програма та довідковий матеріал вихователям дошкільних закладів : за ред. А.Богуш. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2005. 84 с.
68. УСЕ. Універсальний словник енциклопедія : гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович. Київ: Всеуито, Новий друк 2003. 1414 с.
69. Ушинський К.Д. Про народність у суспільному вихованні. Київ, 1954. 54 с.
70. Формування творчої активності молодшого школяра [Електронний ресурс]. Режим доступу URL: <http://www.newacropolis.org.ua/> (Дата звернення: 20.10.2020)
71. Художня культура України: навчальний посібник / Л.М. Масол та ін. Київ : Вища школа, 2006. 239 с.
72. Шейко В., Тишевська Л. Історія української культури : навчальний посібник. Київ: Кондор, 2006. 264 с.
73. Щербань П.М. Пам'ятай ім'я своє: Заповіді сімейної педагогіки: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, в яких здійснюється підготовка педагогічних працівників. Київ: Вища школа, 2006. 191 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Матвеева Тетяна Володимирівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

11.11.2020
(дата)

Тетяна Матвєєва
(ім'я, прізвище)